

Univerzita Karlova
Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

2012

Eva Paulusová

Univerzita Karlova
Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

**Přínos sira Nicholase G. Wintona pro československé
Židy v roce 1939**

**The contribution of sir Nicholas G. Winton for
czechoslovakian Jews in 1939**

PhDr. Lena Arava-Novotná, Th.D.

Eva Paulusová

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní PhDr. Arava–Novotné, Th.D. za odbornou pomoc a panu Thomasi Graumannovi za ochotu a vstřícnost.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato bakalářská práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze dne 24.6.2012

Eva Paulusová

Anotace

Bakalářská práce „Přínos sira Nicholase G. Wintona pro československé Židy v roce 1939“ se zabývá situací československých, rakouských a německých uprchlíků v době před druhou světovou válkou. Pojednává o organizacích, které jim pomáhaly zajistit základní životní potřeby a posléze emigrovat zejména do Velké Británie. Mezi ně patřil například *Pomocný výbor pro německé uprchlíky*, *Comité National Tchecoslovaque pour les réfugiés provenant d'Allemagne* a *HICEM*. Podrobněji se zabývá organizací *the British committee for refugees from Czechoslovakia* (BCRC) a její klíčovou členkou Doreen Warrinerovou. Tato žena zachránila mnoho rodin a dospělých uprchlíků, které museli opustit zemi kvůli svým politickým aktivitám (hlavně Sudetští sociální demokraté). Mezi nimi byli převážně lidé prchající z oblasti Sudet. Práce pokračuje popisem činností Nicholase Wintona a Trevora Chadwicka v Praze a ve Velké Británii, systémem transportů dětí a příběhu jednoho z nich, Thomase Graumanna. Ten v osmi letech odjel v dětském vlakovém transportu do Velké Británie a dalších osmnáct let strávil ve Skotsku. Závěr práce objasňuje mýty, které se kolem záchranné akce Nicholase Wintona nahromadily. Mezi nimi je například termín „Britský Schindler“.

Klíčová slova

Nicholas Winton, uprchlíci, Židé, Trevor Chadwick, Doreen Warrinerová, Thomas Graumann, BCRC, transporty

Anotation

Bachelor thesis „The Contribution of Nicholas G. Winton to Czechoslovakian Jews in 1939“ deals with situation of Czechoslovakian, Austrian and German refugees at the time before second World war. It discusses organizations which helped them provide the basic necessities of life and eventually immigrate to Great Britain. These include *the Committee for German Refugees*, *Comité National Tchecoslovaque pour les réfugiés provenant d'Allemagne* a *HICEM*. The thesis deals in details with the organization *the British committee for refugees from Czechoslovakia* (BCRC) and its key member Doreen Warriner. This woman saved many families and adult refugees who had to leave the country for their political activities (mainly Sudetenland social democrats). Among these were mainly people fleeing from the Sudetenland. The thesis continues with description of work of Nicholas Winton and Trevor Chadwick in Prague and Great Britain, system of transports of children and story of one of them, Thomas Graumann. He went to Great Britain in children train transport when he was eight and next eighteen years spent in Scotland. The end of the thesis discusses myths which culminated around mission of Nicholas Winton. Among them is for example “the Britain’s Schindler”.

Keywords

Nicholas Winton, refugees, Jews, Trevor Chadwick, Doreen Warriner, Thomas Graumann, BCRC, transports

Obsah

Obsah.....	1
Úvod	4
1. Situace uprchlíků v Evropě.....	6
1.1 Otázka uprchlíků z Německa a Rakouska.....	6
1.2 Britské pomocné organizace.....	9
1.3 Dětské transporty z Evropy	11
1.4 Dětská svědectví	13
2 Nicholas Winton a záchranná akce v roce 1939	15
2.1 Životopis Nicholase Wintona	15
2.2 Práce Doreen Warrinerové v BCRC	18
2.3 Nicholas Winton v Praze.....	22
2.4 Práce Trevora Chadwicka	24
2.5 Transporty a Wintonova práce v Londýně	27
2.6 Příběh zachráněného dítěte.....	30
3. Mýty kolem Nicholase Wintona	38
3.1 Nepřesný počet zachráněných dětí.....	38
3.2 Devátý transport.....	39
3.3 Britský Schindler	39
3.4 Nepřesná data	40
3.5 Samostatná práce	40
Závěr.....	42
Seznam použité literatury	44
Články	44
Monografie	44

Internetové zdroje	45
Filmové dokumenty	45
Přílohy	46

Úvod

Tato bakalářská práce pojednává o situaci v Československu v době těsně předcházející druhé světové válce. Téma o siru Nicholasi Wintonovi jsem si zvolila zejména proto, že mne zaujaly zprávy o tomto hrdinovi objevující se v posledních letech na titulních stránkách novin, internetových zpravodajství, v knihách a filmech. Těmito médii je většinou popisován jako výjimečný člověk, který vytušil blížící se německé nebezpečí a téměř sám zachránil 669 československých dětí. Cílem této práce je zjistit, jestli je tento mediální obraz pravdivý.

Odborné literatury pojednávající o Nicholasi Wintonovi, dětských transportech nebo britských organizacích působících v Československu je jen velice málo. V českém jazyce existuje pouze jedna kniha na toto téma. Napsala ji Vera Gissingová ve spolupráci s Muriel Emanuelovou a jmenuje se *Nicholas Winton a zachráněná generace*. Handicapem této knihy je fakt, že Gissingová je jedním ze zachráněných dětí a její obraz Wintona je subjektivní. Kniha ale přehledně pojednává o událostech v letech 1938 - 1939 v Československu a podrobně líčí práci Wintona a jeho spolupracovníků. Informace z této knihy přejal William R. Chadwick do své knihy *The rescue of the prague refugees 1938/39*. V mnohém se obě knihy shodují, jen několik drobností je odlišných. Chadwick zvolil strukturu knihy jinak než Gissingová a popisuje jednotlivě lidi, kteří měli na záchraně uprchlíků největší zásluhu. Tvoří tak jednu z velice mála knih (v některých případech jedinou), která popisuje práci Doreen Warrinerové, Nicholase Wintona a Trevora Chadwicka (otce autora, spolupracovníka Wintona). Vyvrací také mnohé mediální zprávy, které se kolem dětských transportů nahromadily.

O Wintonovi vyšlo mnoho článků v novinách, ať už papírových nebo internetových. Například rozhovor s Tomem Bermanem, jedním ze zachráněných dětí, který vyšel 4. ledna 2003 v anglických novinách The Herald, nebo článek s názvem *Britain's own Schindler* od Genevieve Foxe v britských Daily Mail z 28. března 1998. V České republice byl v roce 1999 natočen film Matěje Mináče *Všichni moji blízcí*. V tomto filmu se postava Nicholase Wintona objevuje ve velice zkreslené podobě. Historicky přesnějším Mináčovým dílem je dokumentární film *Síla lidskosti* z roku 2002, který obsahuje svědectví nejen samotného Wintona, ale i mnoha zachráněných dětí. Nejnovějším dílem Matěje Mináče je film *Nickyho rodina* z roku 2011.

Významným dílem o dětských uprchlících je kniha Karen Gershonové *We came as children* z roku 1966. Je to soubor svědectví lidí, kteří jako děti utíkali z Evropy před nacismem. Veliká nevýhoda této knihy je její struktura. Čtenář nedokáže rozlišit svědectví československých dětí od německých nebo rakouských. Objevuje se zde však část rozhovoru s Trevorem Chadwickem.

Velice přínosná by mohla být kniha Doreen Warrinerové *A Winter in Prague*, kterou W. R. Chadwick uvádí v použité literatuře. Tato kniha se mi však nepodařila sehnat v českých knihovnách či obchodech nebo na internetu v anglicky mluvících zemích.

Dobrým přehledem o situaci uprchlíků v Československu ve třicátých letech je kniha Kateřiny Čapkové a Michala Frankla *Nejisté útočiště*. Dílo popisuje převážně politiku československé vlády vůči sudetským, německým a rakouským uprchlíkům, popisuje židovské a české pomocné organizace a uvádí oficiální počty uprchlíků. Neobjevuje se zde však mnoho informací o britských organizacích a jejich činnosti.

Pro obecné dobové pozadí jsem zvolila zejména pět titulů. Za prvé sborník přednášek Židovského muzea v Praze *Židovská menšina v Československu ve třicátých letech*, který velice dobře popisuje situaci československých Židů před začátkem války. Za druhé *Dějiny židovského národa* od Paula Johnsona. Tato kniha je vhodná pro obecné židovské dějiny, podrobnosti o Československu před válkou však neuvádí. Za třetí knihu *Hitler a holocaust* od Roberta S. Wistriche, která zajímavě vysvětluje příčiny antisemitismu a holocaustu v Evropě.

Pro pochopení současného mediálního obrazu Nicholase Wintona jsem použila databázi ProQuest. Našla jsem množství článků týkajících se zachráněných dětí, Wintonovy činnosti v Praze a průběhu transportů. Tyto články pocházejí z *The Independent*, *The Jerusalem Report*, *The Observer*, *Sunday Telegraph*, *Evening Standard*, *The Daily Mirror*, *Jerusalem Post* a jiných. Tyto články jsem vybrala zejména kvůli jejich nepřesnostem a historickým chybám. Rozhodně bych je nedoporučovala použít jako věrohodný pramen pro další práci.

1. Situace uprchlíků v Evropě

1.1 Otázka uprchlíků z Německa a Rakouska

Když se Adolf Hitler v roce 1933 stal říšským protektorem, začal porušovat lidská práva jak Němců židovského původu, tak svých odpůrců. V prvních letech nacistické vlády byl počet židovských uprchlíků podobný jako počet lidí, kteří prchali ze země kvůli své politické příslušnosti nebo vyjádřenému odporu proti současné politice Německa. Mnoho lidí utíkalo z obou důvodů. Zdálo se nejsnazší uprchnout do Československa, demokratické republiky, která neporušovala práva svých početných menšin a jejíž politická situace měla mnoho sfér.

Hranice Československa s Německem byla oblast z velké části hornatá a zalesněná a mnoho lidí se dostalo do Čech přes lesy na hranicích. Ochranu hranice zajišťovala finanční stráž, která se roku 1936 spojila se *Stráží obrany státu*. Často se na hranicích objevovaly jednotky SA, které se snažily dopadnout uprchlíky. Stávalo se pak, že se do pohraničních měst dostávali zbití a zranění uprchlíci, o které bylo nutno se postarat. Jednotky SA ve svém pronásledování někdy došli tak daleko, že ilegálně přešly hranice a hledaly uprchlíky v nejbližších městech a vesnicích. V srpnu 1933 zabili profesora Theodora Lessinga¹ v Mariánských Lázních, za jehož dopadení byla v Německu vypsána odměna.

Uprchlíci, kterým v Německu nehrozilo bezprostřední nebezpečí a kteří měli platné cestovní pasy, přecházeli legálně přes hraniční přechody. Do Československa se také vracela početná skupina Židů s československým občanstvím. V roce 1933 jich mělo v Německu žít asi 4 275.²

„Československo je jako jediná země na východ od Německa známá jako významné útočiště uprchlíků před nacismem, což bezpochyby souviselo s jeho blízkostí a přítomností německé kultury. V neposlední řadě pak k atraktivitě Československa přispíval i demokratický charakter a význam levicových politických stran v politickém systému. Přesto nebyl jejich počet (před anšlusem Rakouska v březnu 1938) nikdy příliš vysoký, a to především ve srovnání s celkovým počtem cizinců žijících v Československu. Podle sčítání lidu v roce 1930

¹ Theodor Lessing (1872-1933), německý židovský filosof, který psal na téma antisemitismus mezi Židy.

² Čapková, K. Frankl, M. *Nejisté útočiště*. Praha: Paseka, 2008. s. 32.

žilo na československém území zhruba čtvrt milionu cizích státních občanů, z toho jich bylo v Čechách napočítáno 91 176, na Moravě a ve Slezsku 61 918. Osob s německým státním občanstvím zde bylo přinejmenším 30 000. Počet německých uprchlíků, včetně neregistrovaných, v žádném okamžiku pravděpodobně nepřesáhl čtyři tisíce.“³

Uprchlíci pocházeli ze všech společenských vrstev. Od chudých polských Židů žijících na východní hranici Německa přes elitu německé sociální demokracie a komunistické strany až po spisovatele, novináře, malíře atd. Život uprchlých umělců a předních politiků nebyl zdaleka tak zoufalý jako život běžných emigrantů. Političtí uprchlíci už předem věděli, kde se mají v Československu hlásit a jejich straniční kolegové se o ně postarali. Na počátku roku 1933 byli všichni uprchlíci vřele přijati. Na jejich pomoc se vybralo mnoho peněz a organizace i jednotlivci se snažili pomáhat. Vznikaly nové organizace jako *Demokratická péče o běžence*. Židovští uprchlíci hledali pomoc hlavně u židovských obcí. Pomoc poskytovaly již existující spolky jako *Chevra kadiša* a vznikaly nové jako *Linas Hacedek*. Tuto organizaci založili Karel Bakofen a Eugen Lieben v lednu 1933. Jejím úkolem bylo poskytovat levné nebo bezplatné ubytování pro uprchlíky.

„Na rozdíl od sionistů, kteří hledali východisko ve vybudování židovské domoviny v Palestině, se organizace československých asimilantů orientovaly po roce 1933 na těsnější spolupráci s českými spolky a organizacemi. Patřily mezi ně *Liga proti antisemitismu*, *Kruh československých legionářů židovského původu ...*, *československý Červený kříž* a další. Všechny tyto organizace a mnohé další pomáhaly uprchlíkům z nacistického Německa. V dubnu 1933 se v Praze ustavil *Výbor pro pomoc židovským uprchlíkům*. V jeho čele stanul předseda nejvyšší rady svazu židovských náboženských obcí *Josef Popper*. Pomáhaly i jiné spolky, například *československá skupina Mezinárodní ženské sionistické organizace*, v jejímž čele stála *Hanna Steinerová* nebo *spolek Poale Sion*.“⁴

Mezi světskými organizacemi pomáhala uprchlíkům například *Liga pro lidská práva*, kterou už v roce 1929 založil Edvard Beneš, Německá sociálnědemokratická strana dělnická, Komunistická strana Československa i odborové svazy. Díky nutné potřebě koordinovat pomoc uprchlíkům vznikl *Společný výbor československých organizací pro pomoc emigrantům z Německa* (*Comité National Tchécoslovaque pour les réfugiés provenant*

³ Čapkova, K. Frankl, M. *Nejisté útočiště*. Praha: Paseka, 2008. s. 33.

⁴ Čermáková, R. Československá pluralistická demokratická společnost ve stínu nacistického Německa. In *Židovská menšina v Československu ve třicátých letech*. Praha: Židovské muzeum Praha, 2004. s. 13.

d'Allemagne). Ne všechny organizace ale byly ochotné spolupracovat. Jednotlivé politické strany se nechtěly spojit a židovské organizace odmítaly pomáhat komunistickým uprchlíkům.⁵

Na jaře 1934 vznikla v Praze pobočka mezinárodní organizace HICEM (viz kap. Práce Doreen Warrinerové v BCRC), která se snažila najít pro uprchlíky možnost další emigrace do jiných států, v případě Židů zejména do Palestiny. Další organizace, která vznikla ve třicátých letech na pomoc uprchlíkům, byl *Pomocný výbor pro německé uprchlíky*, který založila Grete Reinerová s manželi Loewenbachovými. Původním záměrem výboru byla pomoc prchající inteligenci a jeho činnost zaštilil profesor E. X. Šalda. Díky němu se výboru říkalo *Šalda komitee* (*Šaldův komitét*) nebo *Šaldák*⁶. Hlavním problémem pomáhajících organizací nebyly finance, ale legalizace pobytu většiny uprchlíků. V roce 1935 bylo vládou přijato nové znění cizineckého zákona a každý příchozí musel dostat povolení k pobytu.

„Mezi ilegálními uprchlíky převažovali především polští Židé a dále Židé, kteří utekli kvůli rasové diskriminaci. Situace podporovaných nebyly často o mnoho lepší, poněvadž podpora udílená výbory byla zvláště v letech 1936-1938 naprosto nedostačující. Zásadní rozdíl však tkvěl v tom, že zatímco legalizovaní uprchlíci mohli doufat v možnost dalšího vycestování ze země do zámoří, kde by mohli začít novou existenci, v případě ilegálních uprchlíků byla tato možnost značně ztížena.“⁷

Přestože se o Československu mluvilo jako o útočišti pro uprchlíky, tamější vláda nebyla ochotna vydávat mnoho finančních prostředků na jejich pomoc. Zpočátku podporovala Šaldův komitét několika tisíci korunami měsíčně, ale jen několik měsíců. Na pomoc uprchlíkům měli údajně přispět i Tomáš Garrigue Masaryk a Eduard Beneš⁸. Nejvíce peněz sesbíraly a vydaly židovské organizace. Ze zahraničí přicházela podpora zejména od *American Jewish Joint Distribution Committee (JOINT)*, který funguje dodnes. Tato organizace podporovala obětavost československých Židů a slíbila zdvojnásobit jejich sbírku. Kladla také důraz na začlenění uprchlíků do společnosti. Připravila bezúročnou půjčku těm, kteří chtěli začít podnikat. Československá vláda ale jen zřídka dávala živnostenská povolení cizincům a z tohoto projektu sešlo.

⁵ Čapková, K. Frankl, M. *Nejisté útočiště*. Praha: Paseka, 2008. s. 124.

⁶ Ibidem 126 s.

⁷ Ibidem. 155 s.

⁸ Ibidem. 130 s.

Po nástupu Hitlera k moci bylo složení německých uprchlíků různorodé. Byli to Židé, kteří nesouhlasili s nacistickou politikou, politikové opozičních stran, komunisté a lidé, kteří nesouhlasili s „arizací“ Německa. Po vyhlášení Norimberských zákonů a anšlusu Rakouska byla většina uprchlíků už jen Židé. I tak se jejich skupiny různily. Byli to němečtí Židé, rakouští, polští, z oblasti Sudet a Židé s československým občanstvím. Poslední skupina se nejjednodušeji začlenila do společnosti. Jako českoslovenští občané snáze získávali živnostenské povolení a dokázali si tak najít rychleji práci. Většina z nich se v republice usadila a neplánovala další emigraci.

V roce 1937 začaly úřady soustředit německé uprchlíky do osmi vybraných okresů. Vláda nic oficiálně nevyhlásila, ale bylo zřejmé, že úřady jednají na něčí pokyn. Podle M. Franka se tak československá vláda rozhodla „*na základě tajných česko-německých jednání a snahou československé diplomacie o nalezení mírového modu vivendi se silicím západním sousedem.*“⁹ Tento odsun uprchlíků z velkých měst měl zajistit to, že nebudou pokračovat ve své politické činnosti, odříznou se od kontaktů v Německu a bude evidován jejich počet a místo pobytu. Byla to také prevence špionáže a odsun uprchlíků z dosahu vojenských zařízení. Organizace, které pomáhaly uprchlíkům, protestovaly, protože jim to velice ztížilo možnost pomoci. Když alespoň většina z nich nabídla úřadům svou pomoc, byla odmítnuta. Vláda nechtěla, aby do uprchlické politiky zasahoval někdo další. Rozhodnutí soustředit uprchlíky vyvolal v zahraničí mnoho protestů a nakonec se od tohoto plánu muselo upustit. Oficiálně však nebyl nikdy zrušen a do vybraných oblastí posílali uprchlíky, o které se nestaraly žádné organizace.

Počet německých uprchlíků v Československu se velice měnil. Mnoho lidí republikou pouze procházela a strávili tu jen několik měsíců. Podle oficiální statistiky¹⁰ bylo v Československu od roku 1935 do roku 1938 vždy minimálně 1200 uprchlíků.

1.2 Britské pomocné organizace

Dobrovolnická organizace *The British Committee for Refugees from Czechoslovakia (BCRC)* vznikla v říjnu roku 1938 na pomoc politickým uprchlíkům z Československa do Velké Británie. Důvod pro její vznik byla Mnichovská dohoda podepsaná v září 1938 (viz

⁹ Čapková, K. Frankl, M. *Nejisté útočiště*. Praha: Paseka, 2008. s. 255

¹⁰ *Ibidem* s. 31.

výše). Pomoc byla nabízena zejména lidem, kteří utíkali z oblasti Sudet kvůli svým politickým aktivitám. Byli to zejména sociální demokraté a komunisté. Tyto skupiny uprchlíků byly ve světě považovány za ohroženější a sympatičtější než Židé a mnohé země, které odmítaly přijmout židovské emigranty, je uvítaly. Například Kanada přijala 400 rodin sudetoněmeckých sociálních demokratů¹¹. Transporty československých dětí řízené Nicholasem Wintonem do Anglie byly výjimkou, protože většina těchto dětí byli Židé.

„Podobně jako za první světové války byly české země po mnichovské dohodě posety uprchlickými tábory, které nabízely – často velmi skromné – ubytování a základní péči těm, kteří neměli kam jít. Těchto hromadných ubytoven nakonec vzniklo 285, z toho 131 v Čechách a 154 na Moravě. Tábory byly často zřízeny v malých ubytovnách, v hotelích či např. školách. Uprchlíci byli zpravidla ubytováni odděleně podle národnosti a také podle politické příslušnosti.“¹²

Velká část britské veřejnosti považovala podepsání Mnichovské dohody za zradu a cítila nutnost ji odčinit. Vznikaly státní i lidové organizace na pomoc československým uprchlíkům. Britská vláda přislíbila finanční pomoc, stejně tak i starosta Londýna, noviny *News Chronicle* nebo *Manchester Guardian*. Sbírkou za podpory londýnského starosty dosáhla výše 360 000 liber a tři čtvrtiny byly poslány v zimě 1938 do Československa. 80 000 liber z této sbírky, 9500 liber od *News Chronicle* a 4500 liber od *National Council of Labour* byly poslány organizaci BCRC.¹³

Na konci třicátých let 20. století byli uprchlíci přijímáni do Velké Británie jen na přechodnou dobu a museli složit částku, kterou by později potřebovali na cestu do konečné země. Mezi říjnem 1938 a březnem 1939 přijelo díky BCRC do Velké Británie 3500 uprchlíků z Československa, z toho 2500 byli sudetští Němci a 1000 říšští Němci nebo Rakušané. Většina z nich byla aktivní v protinacistické politice nebo sociální demokraté nebo odboráři, právníci, učitelé, spisovatelé, novináři, umělci, herci atd.

27. ledna darovala vláda Velké Británie 4 000 000 liber československé vládě. Tuto částku spravovala Bank of England a rozhodovaly o ní obě země. 15. března 1939 Německo obsadilo Československo a 27. března britský parlament zmrazil fond, na kterém bylo asi

¹¹ FRANKL, Michal. Druhá republika a židovští uprchlíci. *Holocaust.cz* [online]. 7. 8. 2011 [cit. 2012-06-11]. Dostupné z: http://www.holocaust.cz/cz2/resources/texts/druha_republika_uprchlici.

¹² Ibidem.

¹³ GASKELL, Richard. BCRC/CRTF - ORIGINS OF THE TRUST. *CAST*. [online]. http://webpace.webring.com/people/fc/czechandslovakthings/WW2_crtf_origins.htm, [cit. 2012-06-11].

3 600 000 liber, aby se k němu Němci nedostali. Po vpádu Němců do ČSR byla britská vláda ochotna přijmout více uprchlíků, ale BCRC už neměla žádné finanční prostředky. Bylo tedy rozhodnuto poskytnout BCRC peníze z tohoto fondu. Stalo se tak 21. července 1939. Tohoto příspěvku využívala BCRC až do roku 1942.

Příloha č. 1 obsahuje seznam zaměstnanců *the British Committee for refugees from Czechoslovakia* z 26. ledna 1939 obsahující jméno Doreen Warrinerové, která sehrála důležitou roli v dětských transpotech.

1.3 Dětské transporty z Evropy

Po Křišťálové noci v listopadu 1938 byla britská vláda v čele s Nevillem Chamberlainem nucena veřejností k ústupkům v otázce přijímání uprchlíků. 21. listopadu vláda oznámila své rozhodnutí o přijetí neurčeného počtu dětí ve věku do 17 let z oblastí okupovaných Německem. Tyto děti byly označeny jako dočasní emigranti a za každé z nich bylo nutno zaplatit 50 liber. *Centrální britská nadace pro německé židovstvo (The Central British fund for German Jewry)*, *Komise pro židovské uprchlíky (The Jewish refugees Committee)* a *Komise Women's appeal (Women's Appel Committee)* začaly stejně jako mnohé další organizace shánět peníze. Bývalý předseda britské vlády Stanley Earl Baldwin založil nadaci a do léta roku 1939 nashromáždil přes 500 000 liber.

Izraelská historička Dr. Judith Tydor-Baumelová o tomto období píše:

„Židovské organizace chtěly přesunout 10 000 židovských dětí z Evropy do Palestiny, ale britské vádě se to nelíbilo. Po Křišťálové noci tlačila veřejnost na Chamberlaina a ministerstvo vnitra, aby byla učiněna opatření ohledně Židů v Evropě. V té době nebyl Chamberlain veřejností oblíben zvláště kvůli podepsání Mnichovské dohody. Tím, že povolil přístup prochajících dětí do Anglie, zlepšil svou i vládní reputaci.“¹⁴

Transporty dětí neměly povolení cestovat skrz německé přístavy, a proto většina organizací vedla své výpravy vlakem do Holandska, trajektem z *Hook of Holland* do britského *Harwiche* a vlakem na Liverpoolskou ulici v Londýně. První *kindertransport* se 196 dětmi opustil Berlín 1. prosince 1938. Byly to děti z berlínského sirotčince, který byl zničen během

¹⁴ Kohn, Paul. *The rescued children. Jerusalem Post*. 1988, roč. 57, s. 10.

Křišťálové noci. Do Velké Británie se nakonec podařilo dostat přes 10 000¹⁵ dětí ve věku od 2 měsíců do 17 let. Většinou pod záštitou organizace *Refugee Children's Movement (Hnutí)*, pod kterou se spojila většina evropských záchranných skupin.

„Youth Aliyah byla hlavním zdrojem exodu. Zorganizovala útěk zhruba 5 000 dětí a mladistvých z Německa před válkou a dalších 10 000 během války. 1 600 dětí se díky organizaci Organisation pour la Santé et Education dostalo do Francie. Avšak i tyto veliké počty zachráněných dětí blednou v porovnání s počty těch, kteří byli připraveni odjet, ale nemohly. Ne méně než 10 000 dětí bylo na seznamu Hnutí v září 1939. Sám Nicholas Winton napočítal více jak 1 000 dětí toužících uprchnout z českých zemí. Celkové odhady zmiňují až 60 000 dětí. Smutnou pravdou je, že většina z nich zahynula.“¹⁶

První palestinský generální prokurátor *Mandátu* Norman Bentwich se v Holandsku setkal s ředitelem *Holandské komise pro uprchlíky (Dutch Refugee Committee)* prof. Davidem Cohenem a projednali přesun tisíců dětí přes Holandsko. V holandské komisi pracovala také Gertrud Wijsmuller-Meijerová, která odjela s Bentwichem do Vídně, kde měla domluvený rozhovor s Adolfem Eichmannem. Po prohlídce gestapem a několika dnech ve vězení se k Eichmannovi dostala a požádala o svolení transportu 10 000 židovských dětí (z Německa a Rakouska) do Velké Británie. Po velmi nedůstojné kontrole jejího původu (údajně se musela svléknout) jí Eichmann povolil převést 600 dětí pod podmínkou, že odjedou z Vídně následující sobotu. Během čtyř dní musela připravit transporty, vybrat děti, zajistit jídlo na cestu, zdravotnické potřeby a další věci. Nakonec odjelo 500 dětí.

Další z akcí Meijerové byla spolupráce s Gideonem Rafaelem a Uri Kochbou z kibucu *Na'an*. Společně zorganizovali plavbu lodi *Dora* (v rámci nelegálních transportů *Aliyah Bet*¹⁷) z Marseille do Palestiny. Meijerová pracovala na transportech dětí ze všech zemí okupovaných Německem. Odhaduje se, že pomohla zachránit více jak 10 000 dětí. Byla zahrnuta do seznamu *Spravedlivých mezi národy* památníku *Jad Vashem*.

V Československu nefungovala žádná ústřední židovská organizace na záchranu dětí. Záchrany dětí se ujal Nicholas Winton a Trevor Chadwick pod záštitou organizace *Britská*

¹⁵ Před nacismem se nakonec podařilo uprchnout 30 000 dětí (třetina do Velké Británie, ostatní do Švédska, Austrálie, Palestiny, USA apod.).

¹⁶ Geyer, Michael. *Virtue in Despair: A Family History from the days of the Kindertransport. History and Memory*. 2005, roč. 17, č. 2, s. 323-367.

¹⁷ *Aliyah Bet* je název ilegální imigrace Židů do *Britského mandátu Palestina* v letech 1934 – 1948.

komise pro uprchlíky z Československa (The British committee for refugees from Czechoslovakia). V Československu a dalších evropských zemích působilo hnutí Kvakerů,¹⁸ které přesouvalo židovské uprchlíky do Anglie. Nejvýznamnějšími pracovníky byli Lord Alan Sainsbury, Rebecca Sieff, reverend Alan Bateman a Jean Hoare.¹⁹

1.4 Dětská svědectví

Zde je několik výpovědí dětí, které byly zachráněny výše zmíněnými organizacemi:

„Až na cestě na nádraží nám rodiče řekli, že budou muset zůstat doma, aby ještě 'zařídili pár věcí'. Bratr a já jsme museli jet do Anglie sami. Bylo mu sedm a mně osm let.“²⁰

„Z domova jsem odjel s několika stovkami dalších dětí v prosinci 1938. Moje matka mě stále líbala a já jsem se začal bránit. Samozřejmě jsem si neuvědomoval, že se vidíme naposledy. Od té doby jsem mnohokrát přemýšlel nad tím, co asi musela prožívat, když jsem byl tak protivný. Bylo mi tehdy jedenáct let.“²¹

„Rodiče mne vzali do Prahy, kde jsem po třech dnech návštěv památek, nakupování a balení a loučení s lidmi, které jsem nikdy v životě neviděl, nasedl do vlaku s mnoha dalšími dětmi různého věku a odjeli jsme do Anglie. Bylo mi jedenáct let.“²²

„Na cestě po Německu se mnoho nedělo. Cestovali jsme v normálním vlaku, seděli jsme na dřevěných lavicích, spali jsme nejlépe, jak jsme mohli, hráli různé hry a zpívali. Bylo s námi pouze několik dospělých, takže jsme si cestu docela užili. Když jsme opustili Německo, všichni včetně nás mladších jsme pocítili obrovskou úlevu. V Holandsku nás na každé zastávce vřele vítali, lidé se scházeli na nástupištích a doslova nám cpali jídlo skrz vlaková okénka.“²³

¹⁸ Kvakeři, jinak Náboženská společnost přátel, je křesťanské hnutí založené Georgem Foxem v 17. století.

¹⁹ Kohn, Paul. The rescued children. *Jerusalem Post*. 1988, roč. 57, s. 10.

²⁰ Gershon, K. We came as children. 1. vydání. Londýn: Papermac, 1966. s. 19.

²¹ Ibidem s. 19.

²² Ibidem s. 25.

²³ Ibidem s. 27.

„Když jsme byli na trajektu, mohli jsme být se sestrou spolu. Jí bylo osm let a mne devět. Pamatuji si, jak jsem se bál, když jsme nastupovali na palubu a postarší dáma nám ukazovala, kam máme jít. Buď napravo, nebo nalevo. Tolik jsem se bál, že nás rozdělí, ale poslala nás na stejnou stranu. Nemohli jsme najít místo, kde bychom se umyli, a já jsem vyšel z naší kabiny a zeptal se nějakých 'starých' děvčat, kde je koupelna. Ukázaly mi, jak funguje sprcha. Byli jsme hodně sami. Nepamatuji si na žádné dospělé, které by se o nás starali nebo nás kontrolovali. Hodně jsem se bál a cítil odpovědnost za sestru.“²⁴

„Z Harwiche nás vzali do letního tábora v Lowestoftu. Byla hodně tuhá zima a když jsme tam dorazili, instalatéri teprve začali instalovat topení v jídelně a společenské místnosti. Zde jsem poprvé ochutnal čaj s mlékem, náky a, nejlepší ze všeho, chleba se silnou vrstvou margarínu – myšleno bez sarkasmu – opravdu jsem si užíval tyto nové chutě. Asi po týdnu našeho pobytu, těsně před Vánoci, jsme se přestěhovali a asi sedmdesát chlapců bylo ubytováno v jednom křídle Domova pro seniory v Walton-on-the-Naze. Mělo to být pouze dočasné ubytování, než se pro nás najdou rodiny. Takhle to ale nevyšlo: někdo dostal spálu a celá komunita musela být na čtyři měsíce v karanténě.“²⁵

„Každý večer nám četli seznam dětí, které dalšího dne odjedou z tábora. Jednoho dne jsem zaslechl své jméno. Nečekal jsem to, musel jsem jít do kanceláře a zjistit, na kterém seznamu jsem. Měl jsem jet do internátní školy v Manchesteru. Tehdy jsem ani nevěděl, co 'internátní škola' znamená.“²⁶

²⁴ Gershon, K. *We came as children*. 1. vydání. Londýn: Papermac, 1966 s. 29.

²⁵ *Ibidem* s. 36.

²⁶ *Ibidem*. s. 39.

2 Nicholas Winton a záchranná akce v roce 1939

2.1 Životopis Nicholase Wintona

Nicholas George Wertheim (rodina si změnila jména na Winton až v roce 1938) se narodil 19. května 1909 ve West Hampsteadu v Londýně. Jeho prarodiče z otcovy strany přišli do Velké Británie v roce 1866 z Německa. Wintonův otec Rudolf se v roce 1907 oženil s Barbarou Wertheimerovou, která také pocházela z Německa, z Norimberku. V druhé polovině 19. století docházelo ke stěhování německých Židů do Velké Británie, zejména bankéřů a makléřů, kteří pokládali práci v londýnských bankách za nedocenitelnou zkušenost. Rudolf byl bankéř, během první světové války sloužil u domácího pluku (nedostal povolení vstoupit do armády kvůli svému německému původu). Po válce se stal partnerem firmy, která dovážela sklo z Československa. Barbara pocházela z univerzitně vzdělané rodiny, sama byla první dívkou v Norimberku, která složila maturitu. Ani jeden z Wintonových rodičů nebyl praktikujícím Židem, ačkoliv žili v londýnské čtvrti s početnou aktivní židovskou komunitou. Své tři děti (Nicholas, Robert, a Lottie) nechali pokřtít.

Nicholas navštěvoval základní školu v Hampsteadu a v roce 1923 začal studovat na internátní škole ve Stowe. Vynikal v matematice a šermu, mluvil plynule německy, anglicky a francouzsky. V sedmnácti letech šel k biřmování. Ve Stowe se chodilo k biřmování v šestnácti letech, Winton si nechal rok na rozmyšlení, ale nikdy se nestal konzervativním křesťanem. Později o náboženství prohlásil:

„Jestliže věříte v Boha, tak nerozumím, proč by měl být rozdíl věřit jako katolík, Žid, buddhista nebo muslim. Základ všech náboženství je stejný: dobro, láska, nezabíjet a starat se o své rodiče a blízké. Myslím, že lidé by měli méně dbát na to, co je v náboženství rozděluje; a víc dbát na to, co je spojuje – na etiku.“²⁷

V roce 1927 odešel ze Stowe bez maturity, a proto během své první práce ve *Vojenské bance* navštěvoval večerní školu. Ve stejném roce začal pracovat v obchodní bance *S. Japhet* v londýnské čtvrti City. Wintonův společenský život v této době byl velice bohatý, plný

²⁷ Mináč, M. *Loterie života Nicholase Wintona*. 1. vydání. Praha: W.I.P., 2005. s. 122.

večírku, plesů, divadelních a operních představení a návštěv rodiny a přátel. V roce 1929 opustil *Japhetovu banku* a rok pracoval v bance *Behrens a synové* v Hamburku v Německu. Jeho společenský život byl velice podobný tomu, který vedl v Londýně. V roce 1930 se přestěhoval do Berlína a začal pracovat v obchodní bance *Wasserman*, odkud po několika měsících odešel do Paříže, kde do února 1931 pracoval v *Národní kreditní bance*. Winton chtěl další rok strávit v New Yorku, ale kvůli ekonomické situaci vzniklé po krachu na Wall Street v roce 1929, se musel na přání otce vrátit do Londýna.²⁸

První tři měsíce v Londýně pracoval Winton v *Anglo-české bance*, odkud byl propuštěn, protože si stěžoval na výši svého platu. Začal tedy pracovat u firmy *Ullman a spol.* V roce 1933 získal kvalifikaci pilota (v roce 1942 vstoupil do anglického královského letectva RAF). V roce 1936 pracoval u *Vanderfeltů*, odkud si ho vyžádala firma *Crews a spol.* V roce 1937 byl Winton přijat za člena londýnské burzy.

Od roku 1938 začal Nicholas Winton pečlivě sledovat politické dění v Evropě. Vedl dlouhé diskuze se svým přítelem Martinem Blakem, učitelem a aktivním socialistou. Několikrát ho doprovodil na lyžařský zájezd do Švýcarska s žáky z Westminsteru. Na konci roku 1938 požádal Blake Wintona, aby jejich lyžařský výlet zrušil a přidal se k němu v Praze. Tam Winton strávil tři týdny, po kterých následovalo osm měsíců usilovné práce a snahy zachránit co nejvíce československých dětí. Během tohoto období stále pracoval u firmy *Crews and spol.*, těsně před začátkem války ale odešel a chtěl vstoupit do armády. 30.8.1939 byl Winton požádán Ministerstvem zdravotnictví, aby zřídil sklad protivzdušné civilní obrany v Hampsteadu. Na začátku roku 1940 se přihlásil jako dobrovolný řidič sanitky Červeného kříže a byl poslán do Francie. Byl umístěn blízko hranic s Belgií a staral se zejména o holandské uprchlíky. U Červeného kříže zůstal do roku 1941, půl roku pak sloužil v domobraně a v roce 1942 se přihlásil do Královského letectva. Kvůli slabému zraku nebyl přijat jako pilot a tak se stal navigačním instruktorem v South Cerney. V roce 1944 byl poslán do La Rochelle, kde učil francouzské piloty. Získal hodnost leteckého poručíka. V prosinci

²⁸ Gissing, V. Emanuel, M. *Nicholas Winton a zachráněná generace*. Přeložila Alena Maxová. 1.vydání. Praha: X-Egem, 2002. s 50.

1944 se stal zástupcem vedoucího letecké výstavy, která putovala z Bruselu přes Paříž, Lyon, Oslo, Rotterdam do Prahy.²⁹

V roce 1946 se Winton stal členem Mezivládního výboru pro uprchlíky při Společnosti národů (londýnská kancelář v roce 1947 se spojila s Mezinárodní organizací pro uprchlíky PCIRO) a v roce 1947 byl poslán do Ženevy. Stal se zástupcem Abbyho Schwartze, ředitele reparací. Jeho první úkol byl ve Frankfurtu pomoci asi sto rodinám bez domova. Po několika měsících dostal další úkol a to zorganizovat prodej nacistické kořisti nalezené v americké okupační zóně. Po dohodě pěti států (Francie, Velká Británie, Spojené státy, Jugoslávie a Československo) měl být výtěžek z jejího prodeje použit na pomoc lidem postiženým nacizmem. Nebyla to pro něj příjemná práce a sám o tom řekl:

„Práce, kterou ode mne organizace IRO očekávala, mi zůstane v paměti do konce života. Skrývá se v koutku mé mysli, která nepřestává žasnout nad noční můrou holocaustu. Byl jsem v Německu a obklopovali mě lidé, kteří byli ještě před třemi roky svědky bestiálních hrůz, a ať si teď říkají cokoli, někteří se jich přímo zúčastnili.“³⁰

„Dívám se dnes na ta slova s jinými pocity, než jsem měl tenkrát. Tehdy to vypadalo jako obchodní transakce, aspoň myslím. Měl jsem zboží, zařídil jsem jeho transport a dostali jsme za ně zapláceno – jak jinak by se to dalo nazvat? Dnes myslím nejen na všechny ty nevinné životy, nesmyslně a krutě utracené většinou v nejlepším věku, ale i na zvrácené mozky, posedlé vidinou materiálního zisku, který lze nabýt z těch žalostných věcíček, tak malých a osobních. Jen snubních prstýnků byl milion! Tehdy to byla prostě práce, kterou jsem musel udělat, a byl jsem asi hrdý, že se mi podařilo úkol splnit.“³¹

V roce 1948 začal Winton pracovat v Mezinárodní bance v Paříži. Jeho práce bylo zajistit, aby půjčky poskytnuté evropským státům nepadly na vojenské účely. V říjnu téhož roku se oženil s Grete Gjelstrupovou pocházející z Dánska. Podnikli spolu tříměsíční cestu po

²⁹ Gissing, V. Emanuel, M. *Nicholas Winton a zachráněná generace*. Přeložila Alena Maxová. 1.vydání. Praha: X-Egem, 2002. s 51.

³⁰ Ibidem s.52.

³¹ Ibidem s. 56-57.

Spojených státech a po návratu se přestěhovali do Londýna. Nicholas se k bankovníctví už nevrátil a stal se partnerem továrny na zmrzlinu. Po několika letech ji prodal firmě Lyons. V roce 1950 se Wintonovi přestěhovali do Maidenheadu, kde se jim narodili tři děti Nicholas (1952), Barbara (1953) a Robin (1956). Když bylo Robinovi šest měsíců, lékaři zjistili, že je mongoloidní. Ačkoliv v té době se o nemoci mnoho nevědělo a lékaři doporučovali rodičům, aby dali syna do ústavu, Wintonovi se rozhodli, že si ho nechají doma. Robin zemřel v roce 1962 ve věku sedmi let.

Díky zkušenosti se svým nejmladším synem se Winton začal věnovat dobročinné práci, hlavně ve společnosti pro tělesně a duševně postižené lidi MENCAP. Stal se předsedou této organizace a dodnes je jejím členem. Wintonovi se stali členy místního klubu *Rotariánů*, který se věnuje dobročinným aktivitám (sbírky pro dětské oddělení oční nemocnice v Indii, práce s nevidomými apod.). Pod záštitou ubytovací společnosti Abbeyfieldu, která pečuje o nemocné a pouštěné staré lidi, Winton postavil domov ve Windsoru, jehož je předsedou a který je po něm pojmenován. Grete založila hnutí za Evropské přátelství, které má pobočky v St.Cloud ve Francii, Courtrai v Belgii, Frascati v Itálii a v Bad Godesbergu v Německu. V roce 1967 odešel Winton do důchodu, ale stále pracuje v Abbeyfieldu a v MENCAPu. V roce 1983 dostal Řád britského impéria (MBE) za služby veřejnosti.

Grete zemřela 28.8. 1999 ve spánku. Nicholas stále žije v Maidenheadu, kde by vedl klidný a tichý život nebýt uveřejnění jeho záchranné akce v roce 1987. Od té doby je ve středu zájmů novinářů, režisérů a spisovatelů.

2.2 Práce Doreen Warrinerové v BCRC

Dalším člověkem podílejícím se na záchraně lidí ohrožených válkou byla Doreen Warrinerová³².

Do Prahy přiletěla 13. října 1938, aby pracovala jako dobrovolnice s uprchlíky. Od *Fondu pro záchranu dětí* dostala asi 150 liber a od přátel v Anglii 300 liber. Hned po příjezdu

³² Doreen Warrinerová se narodila 16. března 1904 ve Warwickshiru do rodiny střední třídy. Vystudovala Malvernovu dívčí školu a poté filosofii a politická a ekonomická studia na St Hugo's College v Oxfordu. Po škole pracovala na *School of Economics* v Londýně, *Somerville College* v Oxfordu a od roku 1931 vyučovala na *University College* v Londýně.

šla hledat práci u Kvakerů, kde ale zjistila, že ještě nezačali rozdělovat práce. Proto se setkala s Wenzelem Jakšem, vedoucím *Sudetských sociálních demokratů*. Druhý den měla schůzku se dvěma členy britské *Labour Party*, Davidem Grefellem a Williamem Gilliesem. S nimi pak obešla několik různých úředníků včetně Gibsona, který pracoval na úřadě kontroly pasů a Siegfrieda Tauba, viceprezidenta *Sudetských sociálních demokratů*.

Pod vedením Warrinerové, Gilliese, Tauba a Grenfella začal vznikat oficiální seznam lidí žádajících o vízum do Velké Británie. Existovalo okolo 2000 lidí, kteří byli z politických důvodů v nebezpečí (zejména sudetští sociální demokraté), ale nebyla naděje, že by všem byla udělena víza. Gillies a Taub s tímto seznamem odjeli do Londýna a pověřili Warrinerovou, aby byla jejich spojkou v Praze. Po příjezdu do Londýna se okamžitě setkali s ministrem zahraničí Lordem Halifaxem, který nakonec přislíbil potřebných 250 víz.

První skupina padesáti mužů v čele s Grenfellem opustila Prahu 22. října. Cestovali vlakem, ale nemohli jet přes Německo, proto vlak zamířil do Polska. Cesta trvala 30 hodin. Když v pořádku dorazili do Krakova, poslal Grenfell Warrinerové telegram, aby přivezla dalších 20 mužů. Vyrazila 25. října.

„Byla to dlouhá cesta, celou noc pomalou jízdou do hlubin Slovenska, pak motorovým vlakem kolem zříceniny oravského hradu, okolo hor a přes malý hraniční přechod v Suché Hoře. Zde jsme museli celý den čekat, v této chudé slovenské vesnici, kde nám v hostinci mohli dát jen vejce. Na Tatrách byl sníh a my jsme seděli na slunci, po mé chřipce ani památky. Konečně uprostřed noci se na polské straně objevil další malinký vlak. Přešli jsme přes hranice, kde jsme museli podstoupit nekonečné celní prohlídky zavazadel. Vše bylo v pořádku. Jeli jsme dál pomalým vlakem do Noweho Targu, kde jsme zmeškali přípoj z Krakova. Tam na nás čekal Grenfell. V čekárně jsme zmrzli a unavení pili vodku... Jela jsem dál a po čtyřech hodinách jsem se setkala s Grenfellem v Krakově. Posadil mne do expressu na Varšavu, dal mi letenku do Prahy a řekl: Jed' zpátky a přivez jich víc. Do Prahy jsem se dostala 27. v poledne.“³³

Všech 250 mužů se nakonec dostalo do Anglie, ale jejich ženy a děti byly stále v Československu. Hlavním úkolem Warrinerové se stal přesun těchto lidí do Anglie a

³³ Chadwick, W.R. *The Rescue of the prague refugees 1938/39*. 1.vydání. Leicester: Matador, 2010. s. 7.

postupně transporty co nejvíce uprchlíků z táborů kolem Prahy. V listopadu navštívila uprchlické tábory, často v doprovodu Jakše (viz výše). Podmínky v táborech byly velice špatné a Warrinerová začala z fondů jí svěřených nakupovat zdravotnické potřeby, příkrývky a další nezbytné věci. Pracovala nyní pod záštitou *Britského výboru pro uprchlíky z Československa (The British Committee for Refugees from Czechoslovakia, BCRC)*, což byla dobrovolná organizace složená z hlavních skupin pomáhajících uprchlíkům jako byly *The Labour Party, The News Chronicle* a Kvakeři. V listopadu 1938 za Warrinerovou přijel sir Walter Layton a pověřil ji, aby převzala fond *News Chronicle*.

„Rozdal peníze různým českým uprchlickým organizacím a výborům zastupujícím skupiny emigrantů. Hlavní byla organizace HICEM v čele s paní Marií Šmolkovou. Už před časem se ustanovil v Londýně Britský výbor pro uprchlíky z Československa BCRC, který sdružoval labouristickou stranu, fond listu News Chronicle a Společnost přátel; jeho tajemnicí byla dcera sira Waltera Margaret Laytonová. Sir Walter mě požádal, abych v Praze byla její zástupkyní já.“³⁴

Warrinerová se tak stala nejdůležitějším člověkem při záchraně pražských uprchlíků. Na konci listopadu se vynořil nový problém. Polský konzul ji oznámil, že nepustí další vlak s uprchlíky přes hranice. Dalších několik dní se s ním snažila vyjednávat, ale tušila, že na polské úředníky tlačí Německo. Konzul nakonec 6. prosince prohlásil, že schválí další transporty přes své území s podmínkou, že uprchlíci použijí polskou přepravní linku. Warrinerové se to nezdálo a tak zalarmovala britskou ambasádu, přiletěla do Varšavy a šla přímo na ministerstvo zahraničí. Tam, jak tušila, vůbec nevěděli, o čem mluví. Podle ministerstva s povolením žádné problémy nebyly, ani nevěděli o žádném zákazu transportů. Warrinerová se okamžitě vrátila do Prahy a konfrontovala polského konzula. Poté, co na něj zatlačilo jak britské vyslanectví, tak Varšava, dal povolení pro dalších 150 lidí.³⁵

V prosinci 1938 byla schválena půjčka v hodnotě 12 milionů liber československé vládě od Velké Británie a Francie. Z této částky byly 4 miliony věnovány na emigraci. Několik tisíc sudetských rodin dostalo po 200 librách, aby mohly začít nový život v jiné zemi.

³⁴ Gissing, V. Emanuel, M. *Nicholas Winton a zachráněná generace*. Přeložila Alena Maxová. 1.vydání. Praha: X-Egem, 2002. s. 93.

³⁵ Chadwick, W.R. *The Rescue of the prague refugees 1938/39*. 1.vydání. Leicester: Matador, 2010. s. 11.

Většina z nich se přestěhovala do Kanady. V uprchlických táborech však stále zůstávaly tisíce lidí v hrozných životních podmínkách. V lednu odletěla Warrinerová do Londýna, aby získala víza pro 600 rodin, jejichž seznam získala návštěvami táborů. Její přítel William Gillies si tento seznam vzal a aniž by to konzultoval s vedení BCRC, ukázal ho přímo na ministerstvu vnitra, které jej schválilo. Když se 2. února vrátila do Prahy, měla naději, že se tábory kolem Prahy vyprázdní včas. Začala pracovat se Siegfriedem Taubem, viceprezidentem *Sudetských sociálních demokratů*. Pracovali 14 hodin denně, připravovali transporty a v polovině ledna se jim podařilo dostat z Československa 500 lidí. Polovina jela do Anglie, polovina do Švédska. Dva tábory se tím vyprázdnily.

V březnu se šířily zprávy o údajných pohybech německých vojsk a o blížícím se nebezpečí pro Československo. 13. března Gillies (viz výše) zavolal Warrinerové a řekl jí, ať dostane hned druhý den všechny ženy z uprchlických táborů na Masarykovo nádraží (v té době bylo v táborech ještě několik stovek lidí, převážně žen a dětí). 14. března se nádraží začalo plnit lidmi a večer už jich bylo 500. V sedm hodin dostala Warrinerová zprávu, že přišlo povolení a víza a v 11 hodin večer se vlak rozjel směrem do Polska.

Po 15. březnu se práce Doreen Warrinerové ještě více zkomplikovala. Bylo nutno zničit nebo schovat některé dokumenty o uprchlících (převážně seznamy *Sudetských sociálních demokratů*) a samozřejmě být mnohem opatrnější. Bylo stále těžší získat víza pro uprchlíky a potřebné finance pro jejich transporty. Práce Warrinerové byla stále nebezpečnější a bylo jen otázkou času, kdy gestapo přijde na to, kam se jim ztrácejí političtí nepřátelé a jejich rodiny. 14. dubna gestapo vtrhlo do hotelu, kde měly pokoje dvě asistentky Warrinerové Margaret Dougan a Christine Maxwell. Naštěstí obě zrovna vedly nelegální transporty přes Polsko. Warrinerová musela okamžitě opustit Prahu. 23. dubna se šla rozloučit se svými pracovníky a ženami, které schovávala a doufala, že je ještě dostane pryč.

„Zbylo jich 120. Bylo utrpení, když jsem jim musela říct, že odjíždím, ačkoliv věděly proč. Nevěřily tomu, že se dostanou pryč, ale já ano. Byly to hrdinky.“³⁶

Warrinerová ještě pověřila Chadwicka (viz kapitola Trevor Chadwick), aby se postaral o pár dětí, jejichž matky byly ve vězení. V 11 hodin dopoledne Doreen nasedla do vlaku směrem Polsko. Gestapo ji přišlo zatknout do její pražské kanceláře o pět dní později.

³⁶ Chadwick, W.R. *The Rescue of the prague refugees 1938/39*. 1.vydání. Leicester: Matador, 2010. s. 33.

Warrinerová nakonec pomohla zachránit především vedoucí představitele *Sudetské sociálně demokratické strany* a jejich ženy a děti. Bylo to zřejmě kolem 2500 lidí, přesné počty nejsou známy. Jelikož se starala zejména o transporty dospělých lidí nebo rodin, neměla čas na sirotky, děti zatčených rodičů nebo z jiných důvodů opuštěné děti. Naštěstí v lednu 1939 přijel na pozvání svého přítele Martina Blakea Nicholas Winton, který měl tuto situaci vyřešit³⁷.

2.3 Nicholas Winton v Praze

Martin Blake byl vyslán Britským výborem pro uprchlíky z Československa a měl za úkol pomoci při transportech nejvíce ohrožených lidí. Na leden 1939 měl s Wintonem domluvenou dovolenou ve Švýcarsku, ale místo toho požádal Wintona, aby se k němu připojil v Praze. Po příjezdu (zřejmě 1. ledna 1939) se Winton setkal s Doreen Warrinerovou a jejím tajemníkem Billem Barazettim, kteří ho seznámili s probíhajícími pracemi. Brzy bylo Wintonovi jasné, kde je nejvíce zapotřebí.

„Vyřešit tento problém bylo nesmírně těžké. Pomoc potřebovaly tisíce dětí. O pomoc zavolala Doreen Warrinerová, byla tedy člověkem, který pro mě mohl získat potřebné informace. První den jsem strávil v její kanceláři, kde byl vítán každý, kdo potřeboval pomoc; čekala tam na ni nepřetržitá fronta lidí. Po několika dnech se to týkalo už i mě. Můj den obvykle začínal rozhovory v ložnici, zatímco jsem se holil (někdy i v šest ráno). Někteří rodiče říkali, že rádi podstoupí riziko a zůstanou v ČSR, najdeme-li způsob, jak dostat jejich děti do bezpečí. Někteří byli bohatí, jiní neměli ani na oběd. Ti, kteří přišli s malými děcký v náručí, nesnesli pomyslení, že by se od nich měli odloučit. Trochu jsme jim pomohli finančně, ale naše prostředky byly velice omezené.“³⁸

Winton se brzy rozhodl vypracovat seznam nejnaléhavějších případů. V Praze v tu dobu fungovalo pět organizací, které pomáhaly uprchlíkům: židovská, katolická, komunistická, rakousko-německá a politicky exponovaní spisovatelé. Winton shromáždil seznamy dětí od všech těchto výborů a vytvořil jeden oficiální seznam dětí.

³⁷ Warrinerová po návratu do Velké Británie pracovala na Ministerstvu ekonomiky. V roce 1943 se dostala na Střední Východ a později pracovala v Jugoslávii. Po válce se stala profesorkou slovanských a východoevropských studií na *University of London*. Zemřela 17. prosince 1972.

³⁸ Gissing, V. Emanuel, M. *Nicholas Winton a zachráněná generace*. Přeložila Alena Maxová. 1. vydání. Praha: X-Egem, 2002. s. 75.

První transport dětí, kterého se Winton zúčastnil, byl zorganizován *Barbikánskou misí pro Židy*³⁹. Winton a hlavně Doreen Warrinerová a BCRC zřejmě vypomáhali s organizací. Letadlo s dětmi odletělo 12. ledna 1939. Na pražském letišti tehdy vznikla dnes už slavná fotka Wintona držící Hansi Neumanna, jedno z prchajících dětí. (viz Příloha č. 2)

Druhý týden svého pobytu v Praze se Winton seznámil s dívkou zastupující švédský Červený kříž, která měla zajistit transport 30 dětí⁴⁰ do Švédska. Warrinerová však zjistila, že tato žena pracuje pro Němce a varovala Wintona. Pověření Červeného kříže však měla v pořádku a Winton se rozhodl nedbat na její politické názory. Letadlo s dětmi odletělo 16. nebo 17. ledna z pražské Ruzyně⁴¹. To byl první Wintonův úspěch.

V té době Winton pracoval ve firmě *Crew a spol.* a dovolenou měl domluvenou pouze na dva týdny. Proto požádal o prodloužení alespoň o týden. Jeho nadřízený Geoffrey Hart však 9. ledna odpověděl, že ho chce mít v práci co nejdříve. Doreen Warrinerová proto panu Hartovi 11. ledna napsala sama:

*„Pan Winton, jak víte, pracuje se zdejšími organizacemi pro uprchlíky a ujal se příprav dětské emigrace. Ta se právě teď nalézá ve velmi rozhodném okamžiku a obávám se, že kdyby pan Winton odjel, celá věc by se nepohnula dál. Nemohl by tu zůstat ještě dva týdny? Spoléhám na něj, že zvládne chaos, který tu máme, a že pak odveze dokumentaci do Londýna. Je tu nedostatek lidí a nemám nikoho, kdo by mohl převzít jeho práci. Mají-li se naše plány uskutečnit, je naprosto nutné, aby tu zůstal.“*⁴²

Není jasné, jestli Winton dovolenou dostal nebo se prostě rozhodl zůstat, každopádně zůstal v Praze dalších deset dní.

Několik dní před svým odjezdem se Winton seznámil s Trevorem Chadwickem, který původně přijel do Prahy pro dva chlapce, pro které měli místo ve škole jeho strýce ve Swanage. Chadwick odvezl chlapce do Anglie a ihned se vrátil do Prahy, kde s Wintonem pracovali 18 hodin denně.

³⁹ Barbikánská misie pro Židy byla založena v 19. století za účelem křesťanské misie mezi Židy. Podmínkou pro přijetí židovského dítěte do transportu byl křest. Tato misie zachránila asi 60 dětí z Československa, které pak vyrůstaly v ubytovně Barbikánské misie v Brockley.

⁴⁰ *Nicholas Winton a zachráněná generace 20 dětí*, v *The Rescue of the prague refugees 1938/39* 30 dětí.

⁴¹ Chadwick, W.R. *The Rescue of the prague refugees 1938/39*. 1. vydání. Leicester: Matador, 2010. s. 45.

⁴² Gissing, V. Emanuel, M. *Nicholas Winton a zachráněná generace*. Přeložila Alena Maxová. 1. vydání. Praha: X-Egem, 2002. s. 78.

Den před odjezdem do Anglie, kde měl Winton mimo jiné začít hledat domovy pro československé děti, napsala Doreen Warrinerová Margaret Laytonové, tajemnici BCRC v Londýně s návrhem pověřit situaci dětí Wintonovi (pro jehož práci bylo oficiální pověření nezbytné). Avšak Wintonova setkání s Laytonovou nepřinesla žádný výsledek. Winton se vrátil do Velké Británie 21. ledna. Jeho práci v Praze převzal Trevor Chadwick.

2.4 Práce Trevora Chadwicka

Trevor Chadwick⁴³ převzal práci v Praze po Nicholasi Wintonovi.

Během roku 1938 se v britském tisku často objevovaly prosby o ubytování židovských dětí z Německa, Rakouska a Československa a ředitel Forres se rozhodl ubytovat dva chlapce ve své škole. Proto krátce po Vánocích Trevor Chadwick a učitel tělocviku Geoff Phelps odletěli do Prahy. Tam se Chadwick setkal s Doreen Warrinerovou a krátce na to s Nicholasem Wintonem. Winton na to vzpomíná:

„Jednoho dne na mne v hotelu čekal mladý Angličan. Trevor Chadwick slyšel o vážné situaci uprchlíků a nabídl mi, že opustí svou práci v Anglii a přidá se ke mně. Dva dny po našem setkání odletěl do Velké Británie se dvěma chlapci. Další den byl zpátky v Praze a od té doby se mnou pracoval 18 hodin denně, než jsme se oba vrátili do Anglie⁴⁴. Později, když se věci daly do pohybu v Londýně a já potřeboval někoho, kdo by vše vedl v Praze, přijal jsem Trevorovu nabídku.“⁴⁵

„Trevor mi nabídl pomoc, zřídili jsme si kancelář a on souhlasil s tím, že povede českou stranu, pokud já to po svém návratu do Anglie zařídím s Ministerstvem vnitra. To jsem zvládl a má práce pak zahrnovala hledání vhodných rodin schopných splnit podmínky ministerstva. Trevor musel řešit všechny závažné problémy na pražském konci a v této práci pokračoval, i

⁴³ Trevor Chadwick se narodil 22. dubna 1907. V pěti letech mu zemřel otec a Trevor se stal matčíným oblíbencem, ačkoliv měl další tři sourozence. Jako jediný z nich studoval na Oxfordu, kde se stal kapitánem ragbyového teamu *Corpus Christi*. Školu dokončil v roce 1928 a nastoupil ke koloniální službě (Colonial service). Byl poslán do Nigerie jako okresní důstojník, kde strávil 18 měsíců. V roce 1931 se oženil a začal učit latinu na Forres, střední škole ve Swanage, kterou založil jeho otec a tehdejší ředitelem byl jeho strýc, reverend R. M. Chadwick. Dalo by se předpokládat, že se Trevor stane ředitelem po svém strýci, ale jeho volnomyšlenkářský charakter a nechuť dodržovat pravidla ho činily naprosto nevhodným kandidátem.

⁴⁴ 21. ledna 1939.

⁴⁵ Chadwick, W.R. *The Rescue of the prague refugees 1938/39*. 1. vydání. Leicester: Matador, 2010. s. 70.

*když se stávala stále náročnější a nebezpečnější po příchodu Němců. Zaslouží si veškerou chválu.*⁴⁶

Chadwick pracoval s Wintonem v Praze do 21. ledna, podle všeho s ním odjel do Londýna, ale už na konci února byl zpátky a organizoval výběr dětí a jejich transporty do Anglie. Jeho první transport zaznamenán v oficiálních dokumentech *Výboru BCRC* není. 10. března odletělo 20 dětí do Kanady. Tento transport byl financovaný pravděpodobně prostřednictvím Doreen Warrinerové a jejích fondů. Tyto děti byly pravděpodobně potomci politických emigrantů.⁴⁷

Chadwick měl svou kancelář na Rubešově ulici a pomáhali mu dva dobrovolníci⁴⁸. Chadwick měl na starosti hlavně výběr dětí, rozhovory se zoufalými rodiči a komunikaci s Wintonem a jeho londýnskou kancelář. Tento úkol nebyl jednoduchý, často se stávalo, že se děti nemohly zúčastnit transportů kvůli svému věku (ať velice nízkému nebo naopak), kvůli kapacitě vlaků nebo proto, že se nenašel nikdo, kdo by si je vzal. Dodnes nejsou jasná všechna kritéria, podle kterých Chadwick děti vybíral. Dá se předpokládat, že zájemců bylo mnohem více než dostupných financí a adoptivních rodin. Mezi britskými rodinami ochotnými ubytovat dítě byl nejčastější zájem o dívky ve věku 7 až 10 let, umístit do rodiny chlapce starší 12 let bylo těžké.

Po příchodu Němců musely být všechny transporty schváleny kriminální radou Bömelbergem, který se tím stal velkou hrozbou pro celý výbor Warrinerové, včetně Chadwicka. Ten na něj ale vzpomínal jinak:

„Nacisti přišli, ale kriminální rada Bömelberg byl postarší usměvavý pán, rozhodně nevypadal hrozivě, nakonec nám velmi pomohl, někdy bezděčně. Upřímně se o náš projekt zajímal a jeho jediná nacistická poznámka byl zdvořilý dotaz, proč chce Anglie tolik židovských dětí. Klidně orazítkoval náš první vlakový transport, i když jsem k dětem přidal ještě půl tuctu „dospělých“ průvodců. V doprovodu úředníka gestapa jsem šel na nádraží, kde byly všechny děti, kolem krku cedulky, který připravili moji pomocníci. Vlak s nimi odjel za veselého mávání přes Německo na Hook van Holland; vezl víc než sto dětí. Zanedlouho pro

⁴⁶ Chadwick, W.R. *The Rescue of the Prague refugees 1938/39*. 1. vydání. Leicester: Matador, 2010. s. 72.

⁴⁷ Gissing, V. Emanuel, M. *Nicholas Winton a zachráněná generace*. Přeložila Alena Maxová. 1. vydání. Praha: X-Egem, 2002. s. 114-115.

⁴⁸ Jedna z nich byla šestnáctiletá Rut Reserová, která se také nakonec dostala z Československa a žila poté v New Yorku, viz Chadwick s. 74.

mě Bömelberg poslal. Řekl, že mě lidé podvádějí; je přece absolutně zakázáno, aby ze země odjížděli dospělí bez zvláštního „Ausreisebewilligung“ a „průvodci“ mého transportu se vlastně dostali ven ilegálně. Vyjádřil jsem hlubokou lítost a pokoru. Byl ze mne opět hodný modrooký chlapec a on slíbil, že mi bez dokladu orazítkuje seznamy dětí určených k transportu. Po druhém transportu jsem naše přátelství zpečetil přiznáním, že jedno dítě nebylo židovské, že jsem to zjistil „dodatečně“ (v každém transportu bylo několik árijských dětí). Pochválil mě, že jsem poctivý, a prosil mě, abych byl opatrný, protože nacisti budou samozřejmě po árijských dětech pátrat.“⁴⁹

Chadwick s Wintonem byli také v kontaktu s HICEM⁵⁰, organizací, která pomáhala uprchlíkům v Bratislavě. V této kanceláři bylo registrováno 173 dětí, které žily v ještě horších podmínkách než děti v pražských uprchlických táborech. Není jasné, kolika z těchto dětí Chadwick pomohl, většina z nich byla z ortodoxních rodin a tudíž mohla být ubytována pouze v útulcích.⁵¹

Není jasné, kdy přesně Chadwick opustil Prahu, ale pravděpodobně to bylo na začátku července 1939. Gissing a Emanuel ve své knize tvrdí, že londýnská kancelář BCRC začala podezřívat Chadwickovy styky s Bömelbergem a že sám Chadwick vycítil nebezpečí z nacistické strany a proto odjel⁵². W. R. Chadwick (syn Trevora Chadwicka) ve své knize naznačuje, že Chadwickovo nečekané zmizení mohlo být zdůvodněno jeho dalšími aktivitami v Praze. Podle několika Chadwickových poznámek, zaznamenaných v knize Karen Gershonová *We came as children*⁵³, se to mohlo týkat padělání cestovních dokladů. Pravděpodobně někdo Chadwicka upozornil, že jsou jeho padělatelské aktivity sledovány a on nechtěl ohrozit dětské transporty. Sám na to vzpomíná takto:

„Bömelberg byl stále stejně přátelský a všechno šlo tak hladce, jak jen to bylo možné, ale večer jsem míval na programu jiné věci, které s dětmi neměly nic společného. Jak léto pokračovalo, bylo mi jasné, že některé mé pohyby jsou přinejmenším podezřelé, a že B. a jeho

⁴⁹ Gissing, V. Emanuel, M. *Nicholas Winton a zachráněná generace*. Přeložila Alena Maxová. 1.vydání. Praha: X-Egem, 2002. s. 116-117.

⁵⁰ Organizace, která vznikla v roce 1927 na pomoc evropským židovským emigrantům. HICEM byla založena třemi židovskými organizacemi: HIAS (Hebrew Immigrant Aid Society) sídlící v New Yorku, ICA (Jewish Colonization Association) sídlící v Paříži a Emigdirect sídlící v Berlíně. Název HICEM je zkratka názvů těchto tří organizací. (zdroj: http://www1.yadvashem.org/odot_pdf/Microsoft%20Word%20-%206368.pdf)

⁵¹ Gissing, V. Emanuel, M. *Nicholas Winton a zachráněná generace*. Přeložila Alena Maxová. 1.vydání. Praha: X-Egem, 2002. s. 118.

⁵² Ibidem s. 120-121.

⁵³ Gershon, K. *We came as children*. 1. vydání. Londýn: Papermac, 1966. s. 22-23.

hoši se mohou začít chovat jinak. To by mohlo ohrozit děti. Proto jsem Londýnu vysvětlil situaci a tam zařídili, aby mě někdo nahradil. Do smrti budu mít pocit hanby, že jsem těch dětí nedostal ven víc.“⁵⁴

Chadwika v jeho funkci čestného tajemníka dětské sekce nahradil T.R.M. Creighton.

2.5 Transporty a Wintonova práce v Londýně

Když se Winton vrátil do Anglie, obešel několik organizací, o kterých doufal, že by mu mohly pomoci s transporty dětí. Výbor BCRC se zabýval hlavně dospělými uprchlíky a Wintonova schůzka s tajemnicí BCRC nepřinesla žádný výsledek. Hnutí (Movement), které organizovalo dětské transporty z Německa a Rakouska, Wintonovu žádost zamítlo. Bylo ale nutné organizovat transporty pod záštitou nějaké organizace a proto se Winton uchýlil k menšímu podvodu.

„Když je člověk zaměstnancem, dělá to, co mu řeknou, nechce-li riskovat ztrátu zaměstnání, což vede k určité opatrnosti a spoustě pokrytectví. Já jsem ničím takovým omezen nebyl. Burza naštěstí zavírala o půl čtvrté odpoledne a tak jsem měl spoustu volného času. Pro začátek jsem dal vytisknout na dopisní papír záhlaví Britský výbor pro uprchlíky z Československa (BCRC); pod tím stále výraznými písmeny Dětská sekce a moje soukromá adresa. Vypadalo to oficiálně a dělalo to dojem.“⁵⁵

Wintonovi pomáhalo několik dobrovolníků. Každý den posílali dopisy lidem, kteří uvažovali o ubytování dítěte, posílali dopisy s prosbami o peníze, psali články do novin a časopisů a žádali o povolení Ministerstvo vnitra. Většina Evropy byla přesvědčená, že v Československu už k ničemu nedojde a stejně tak smýšlela i britská vláda. Povolení vydávala pomalu a nerada. Winton musel podat žádost za každé dítě zvlášť, doložit pěstouna, ke kterému dítě půjde, a složit zálohu 50 liber na případnou cestu dítěte zpět domů nebo do Palestiny.

Krátce po návratu domů za Wintonem přišla Barbara Willisová, přítelkyně Martina Blakea, a nabídla se, že mu bude dělat sekretářku. Přinesla také seznam všech organizací Britského výboru po celé Anglii. Těm pak Winton poslal dopis s prosbou o pomoc. Psal, že

⁵⁴ Gissing, V. Emanuel, M. *Nicholas Winton a zachráněná generace*. Přeložila Alena Maxová. 1.vydání. Praha: X-Egem, 2002. s. 121.

⁵⁵ Ibidem s. 81.

má 500 dětí, kterým potřebuje co nejdříve najít rodiny a přiložil i jejich fotografie. Fotografie byly nalepeny po šesti⁵⁶ na jednom archu a u každé bylo jméno a věk dítěte. Každý, kdo měl zájem o dítě, dostal několik takových archů a mohl si vybrat.

„Když někdo řekl, že si vezme dítě, poslali jsme jim arch s osmi fotografiemi a mnoho lidí říkalo, že to tak dělat nemůžeme. Že je to hrozný způsob. Byl to trochu reklamní trik, ale fungoval velice dobře, protože lidé se na arch podívali a řekli: 'Vezmeme si toto dítě, vypadá pěkně...' Bylo to jako řídit podnik. Hrozný sice, ale fungoval... Když si někdo dítě vybral, prostě jsme ho škrtili jako v obchodě.“⁵⁷

Seznamy dětí byly předány Ministerstvu vnitra, ale to s vydáním povolení nespěchalo, a proto Chadwick a Barazeti museli někdy povolení falšovat. Falešné doklady prošly u československých i německých celníků a před kontrolou v Anglii byly vyměněny za pravé, které mezitím ministerstvo vydalo. V Praze bylo nutné zajistit vlaky, zaplatit vagóny, svolat vybrané děti na určitý den na Wilsonovo nádraží a sehnat jim britské i tranzitní víza. První seznam dvaceti dětí byl připraven začátkem března. Vlak s dětmi odjel 14. března 1939.

Když se později novináři Wintona ptali, jestli kontroloval rodiny, do kterých děti posílal, odpověděl, že ne. Jeho hlavní prioritou bylo dostat je z nebezpečí v Československu a nestaral se o jejich životy v Británii. Podle něj to nejhorší, co se jim mohlo stát v Anglii, bylo lepší než to, co se jim mohlo stát doma⁵⁸.

Po 15. březnu se záchrana dětí stala ještě naléhavější. Winton se snažil oslovit co největší část veřejnosti skrze články v novinách, časopisech a rozhlasu. Obracel se také na církevní organizace, školy, ústavy, synagogy a kostely. Postupně s ním začaly spolupracovat i organizace, které dosud pomáhaly jen uprchlíkům z Německa a Rakouska. Děti putovaly zejména do rodin nižších středních vrstev⁵⁹. Zejména britští rabíni si stěžovali, že se československé židovské děti dostávaly do křesťanských rodin. Na to Winton odpovídá:

„Nejsem pobožný a bylo mi lhostejné, jestli děti jsou Židé, komunisti, katolíci nebo cokoli jiného, bylo mi lhostejné, ke komu se dostanou. Myslím, že se zapomíná na jednu okolnost, a

⁵⁶ Gissing uvádí šest fotografií na jednom archu (s. 82), Chadwick osm (s. 50).

⁵⁷ Chadwick, W.R. *The Rescue of the prague refugees 1938/39*. 1.vydání. Leicester: Matador, 2010. s. 50-51.

⁵⁸ Ibidem s. 51.

⁵⁹ Gissing, V. Emanuel, M. *Nicholas Winton a zachráněná generace*. Přeložila Alena Maxová. 1.vydání. Praha: X-Egem, 2002. s. 87.

zapomínají na ni zvláště Židé, a to, že nejméně deset procent dětí přivezených do Anglie mělo rodiče, kteří nebyli Židé, ale ocitli se v nebezpečí pro svou politickou činnost.“⁶⁰

Na druhé straně mnoho židovských organizací i jednotlivých rodin dětským uprchlíkům pomohlo. Winton vzpomíná, že velice nápomocná byla *B'nai B'rith* a nejaktivnější organizací byla *Aliyah pro děti a mládež*, která díky finanční pomoci jednotlivců i organizací (např. *Britské rady pionýrského hnutí pro Palestinu*) zřídila střediska zemědělské výuky v různých částech Anglie.⁶¹

Příprava transportů a jejich odjezdy probíhaly od března do srpna 1939. Na 1. září byl naplánovaný největší transport s 250 dětmi, ale kvůli začátku války nikdy neodjel. W. R. Chadwick ve své knize naznačuje, že děti do vlaku nastoupily, ten s nimi odjel a nikdo už o nich nikdy neslyšel⁶². To je ovšem nepravděpodobné. Zřejmě do vlaku nikdo nenastoupil a děti se i se svými rodiči vrátily domů. Tyto rodiny pak bohužel zahynuly během války.

„Poslední transport měl být největší. Měl odjet 1. září. Ten den vypukla válka. Měli jsme 250 dětí, 250 náhradních rodičů čekajících na ně v Anglii a o žádném z nich jsme už neslyšeli.“⁶³

Celkový počet dětských transportů zařízených Nicholasem Wintonem a Trevorem Chadwickem byl osm. Společně a ještě s několika dobrovolníky zachránili 669 československých dětí.

Seznam transportů⁶⁴:

Transport	Datum	Počet dětí
1.	14. března 1939	20
2.	19. dubna 1939	36
3.	29. dubna 1939	29
4.	13. května 1939	61

⁶⁰ Gissing, V. Emanuel, M. *Nicholas Winton a zachráněná generace*. Přeložila Alena Maxová. 1.vydání. Praha: X-Egem, 2002. s. 88.

⁶¹ Ibidem s. 88.

⁶² Chadwick, W.R. *The Rescue of the prague refugees 1938/39*. 1.vydání. Leicester: Matador, 2010. s. 54.

⁶³ Ibidem s. 54.

⁶⁴ Ibidem s. 104.

5.	2. června 1939	123
6.	1. července 1939	241
7.	20. července 1939	76
8.	2. srpna 1939	68
	Různé transporty z Vídně, atd.	15

2.6 Příběh zachráněného dítěte

S příběhem pana Thomase Graumanna jsem se poprvé setkala před osmi lety na jedné z jeho přednášek. V roce 2002 po premiéře Mináčova dokumentárního filmu *Síla lidskosti* se rozjel projekt na základních a středních školách se stejným názvem a pan Graumann je často zván jako hlavní řečník. Jeho příběh nebyl nikdy oficiálně uveřejněn v odborné literatuře. V různých časopisech a novinách vyšlo mnoho rozhovorů s Thomasem Graumannem, *Brněnská tisková misie* vydala letáček se stručnou verzí jeho celoživotního příběhu a v roce 2011 vyšla kniha k *Nickyho rodina: největší rodina na světě*⁶⁵, kde je s ním krátký rozhovor. S panem Graumannem jsem se kvůli své bakalářské práci setkala 25. března 2012 v Nebovidech u Kolína, kde přebývá se svou manželkou Caroline, když jsou v České republice (část roku jsou v USA u svých čtyř dětí). Pan Graumann popisuje svůj příběh takto:

Moji rodiče, František Graumann a Františka Hochbergová, se vzali v roce 1930 a 28. 1. 1931 jsem se narodil já. Můj otec byl švec a prodejce obuvi. Dělal ručně šité boty na zakázku. Toto řemeslo zdědil po svém otci Heřmanu Graumannovi. Má matka pocházela z bohaté farmářské rodiny. Podle mého rodného listu jsem se narodil v domě mé babičky na ulici Ugartova 15 v Králově Poli v Brně (dnes se ta ulice jmenuje Palackého). Prvních několik let mého života žila naše rodina zde.

Můj bratr Tony se narodil v roce 1934 a krátce poté se naši rodiče rozvedli. S Tonym jsme v tu dobu žili u příbuzných, a když se matka vrátila, byla vdaná za Juliuse Hochberga (myslím, že to byl vzdálený příbuzný z matčiny strany). Pocházel z vesnice Lutopecny v okrese Kroměříž.

⁶⁵ Mináč, Matěj, Tulis, Zdeněk. *Nickyho rodina: největší rodina na světě*. 1. vydání. České Budějovice: Spolek Nicholase Wintona a W.I.P., s.r.o., 2011. s. 181-187.

Přestěhovali jsme se do obce Těšany, kde moje matka a nevlastní otec byli správci velkého pozemku. Bydleli jsme na zámku a téměř všichni z vesnice pro ně pracovali. Po první světové válce a vzniku Československa byla naše republika stabilní, demokratická a klidná země. Byla to dobrá doba a Československo bylo příznivým místem pro Židy, mohli podnikat a pracovat. Jako malý chlapec jsem měl velice pohodlný život. Kuchařky připravovaly jídlo podle matčiny pokynů, o mne a mého bratra se starala chůva a ostatní pomocníci se najímali, kdykoli bylo potřeba.

Chodil jsem na základní školu v Těšanech od první do třetí třídy. Byl jsem jediný chlapec, kterého poslali do školy nejen s botami a kravatou, ale i ostatním oblečením. Ve škole nás učili psát pravou rukou a tak jsem se naučil psát oběma rukama, protože jsem byl levák. Na konci prvního dne školy za námi přišel kněz, aby naší třídu připravil na první přijímání. Protože učitelka věděla, že jsem Žid, poslala mě domů. Matka mě poslala hned zpět, abych se připravoval taky. Naše chůva nás vodila každou neděli do kostela a pokaždé jsme sedávali na speciálních místech úplně vepředu. Byl jsem pokřtěn a šel jsem k prvnímu přijímání se svou třídou. Všichni jsme byli oblečení do slavnostního kvůli přijímání a focení. Ačkoliv mě učili políbit kříž na dveřích a pokřižovat se svččenou vodou, významu kříže jsem nerozuměl.

Když jsem 28. 1. 1939 slavil své osmé narozeniny, pozval jsem na svou oslavu Jana Odstrčila, syna evangelického faráře v Těšanech. Byl zrovna nemocný a nemohl přijít, a tak jsem mu poslal obrázek, který jsem namaloval. Po šedesáti letech mi ho poslal zpět se spoustou zajímavých dokumentů.

Mír a prosperita Československé republiky se rychle zastavily. Mnoho Židů četlo Hitlerův *Mein Kampf*, vědělo se o pogromech v Polsku a Rusku, ale většina tvrdila, že se nic takového v Československu nemůže stát. Po anšlusu Rakouska se teta Kamila, strýc Emanuel a sestřenice Lisl přestěhovali z Rakouska k nám a čekali v Těšanech na imigrační dokumenty. Varovali mé rodiče, aby nezůstávali v Evropě, že tu není pro Židy bezpečno. Nakonec získali imigrační dokumenty jak pro sebe, tak i pro naši rodinu. O tom jsem tehdy nevěděl, ale mnoho let poté mi Lisl tyto dokumenty poslala. Matčin bratr Béda se přidal k československé armádě a přestěhoval se do Londýna, ale radil zbytku rodiny, aby zůstali v Čechách a starali se o majetek a podnik. Po březnu 1939 mnoho židovských rodin, jako byla ta moje, zvažovaly opustit zemi, ale stejně jako moji rodiče byly přesvědčeny, že Hitler v Československu

nemůže udělat nic z toho, co popisoval ve své knize. Také měli pocit, že dostat celou rodinu pryč by bylo moc těžké. Pro ty, co měli dobrou práci a velký majetek, bylo velkým pokušením zůstat a držet se toho. Proto si mnozí nechali uniknout příležitost zachránit se.

Jednoho dne do naší vesnice přijely německé tanky a vojáci zabrali náš pozemek se zámekem. Moji rodinu přesunuli do jednoho z řadových domků ve vesnici. Nejen že v našem domě bydleli vojáci, ale obsadili i mnoho dalších domů ve vesnici. Měli motorky se sidecarami a když se k nim někdo přiblížil, zmlátili ho dřevěnými holemi. Učitel, který učil první až třetí třídu, byl nahrazen novým, obrazy prezidentů Masaryka a Beneše byly sundány. Nový učitel na nás mluvil německy a hlavní cíle výuky byly: umět počítat od 1 do 500, podepsat se, podřít se Němcům a tvrdě pracovat.

Mnoho let později jsem se zaslechl příběh o Nicholasi Wintonovi, mladém anglickém makléři, který přijel do Prahy místo dovolené ve Švýcarsku. Jeho přítel Martin Blake znal několik pracovníků s uprchlíky, zrušil dovolenou v Alpách a pozval Nicholase Wintona, aby se k němu přidal v Praze. V uprchlických táborech bylo okolo 55 000 Židů. 20 000 z oblasti Sudet, 25 000 z Německa. Winton se doslechl o téměř 2 000 ohrožených dětech. Doreen Warrinerová, zástupkyně Britské komise pro československé uprchlíky, velice ráda předala zodpovědnost za Wintonovi děti, zatímco se snažila pomoci lidem ohroženým z politických důvodů (např. členům křesťanské demokratické strany).

Winton kontaktoval mnoho západních zemí, ale jen dvě z nich byly ochotné pomoci – Velká Británie a Švédsko. Připravoval cestovní doklady a hledal britské rodiny, které by byly ochotny vzít si děti na období války nebo než dosáhnou 17 let. Musel také sehnat 50 liber na každé dítě. Každému, kdo projevil zájem, poslal několik fotografií dětí, aby si mohl vybrat. Zařizoval také převozy těchto dětí do Británie. Nakonec se díky němu dostalo do Velké Británie 669 dětí před začátkem války. Někteří rabíni namítali a říkali: „Posíláte dobré židovské děti křesťanům, aby je vychovali jako pohany“. Winton odpovídal: „Je lepší mrtvý Žid než živé dítě?“

Já jsem odjel posledním vlakem 2. srpna 1939. Nejsem si jistý, jak se moje rodiče dozvěděli o této možnosti, ale myslím, že to bylo od evangelického faráře pana Odstrčila. Můj bratr měl jet se mnou, ale byl tehdy nemocný. Dobrovolníci pracující s Wintonem rodiče ujistili, že až se Tony uzdraví, odjede dalším vlakem. Žádný další vlak už neodjel, protože 1. září začala válka a hranice se uzavřely.

V den mého odjezdu mě matka s babičkou vzaly vlakem do Prahy. Navštívili jsme Hrad a další památky. Pak jsme se ubytovali v hotelu, protože matka chtěla, abych se trochu vyspal. Já jsem se ale tolik těšil, že jsem nemohl spát. Večer jsme jeli na Wilsonovo nádraží. Na nástupišti byl velký stůl, kde mi dali cestovní dokumenty a velký nápis kolem krku s číslem 652. Když jsem se podíval na svůj cestovní průkaz, rozzlobilo mě, že tam bylo napsáno Tomáš Hochberg. Julius Hochberg, můj nevlastní otec, mne nikdy oficiálně neadoptoval a já jsem toto příjmení nikdy nepoužíval. Proto mi jméno ještě rychle červenou tužkou škrtili a přepsali na Graumann, jak jsem to měl v rodném listě.

Vlak byl plný dětí a já jsem byl nadšený z nového dobrodružství v cizí zemi. Vůbec jsem nevnímal to, že tato chvíle může být poslední, kdy vidím svou rodinu. Jsem si jistý, že loučení muselo být pro matku velice těžké. Těsně před nástupem do vlaku jsem matku a babičku rychle políbil a nechal je stát uplakané na nástupišti. Měl jsem dva kufry plné nového oblečení a batoh s jídlem. Vlak jel přes Německo a Holandsko a vzpomínám si, že byla tma, když jsme dojeli k moři. Museli jsme přestoupit na trajekt. Pamatuji si jen velkou budovu, ve které jsme se všichni shromáždili, když jsme dojeli do Anglie. Můj strýc Béda tam na mne čekal a chvíli jsme si povídali. Pak jsem se o něm doslechl, že utekl z Francie během evakuace z Dunquerke.

Z cesty vlakem si pamatuji jen to, že jsme jedli v jídelním voze a že jsem poprvé ochutnal pálivou britskou hořčici. S mnoha dalšími dětmi jsem po příjezdu do Anglie odjel do „Převorství“ v Selkirku. Bylo to malé město na skotské straně hranic s Anglií. Myslím, že Převorství spadalo pod presbyteriánskou Skotskou církev, která dělala misii mezi Židy. V části pro chlapce bylo velká místnost plná postelí srovnaných do řad. Předpokládám, že část pro děvčata vypadala podobně. Všichni jsme jedli pohromadě v jídelně. V neděli jsme seřazeni v řadě chodili do kostela. Nikdo z nás nerozuměl ani slovu. Když se starším chlapcům něco nelíbilo, začali jsme stávkovat. Došli jsme do komory za kuchyní, vzali pár brambor a šli do lesa za Převorstvím. Zapálili jsme oheň a pekli brambory.

Z Převorství jsem šel do rodiny kazatele Skotské církve v Dunbaru panu Sawyerovi. Měli dvě děti, Claire a Johna, a žili v krásném domě s velikou zahradou. Přes ulici u nábřeží byl městský bazén. Během slunečných dnů jsme trávili mnoho času tam nebo na zahradě. Někdy během přílivu studená voda přetekla do bazénu. Když propukla válka, pan Sawyer byl povolán do britské armády jako kaplan a mě poslali zpátky do Selkirku. Jaké bylo moje

překvapení, když mi v létě v roce 2007 zavolal John Sawyer, tehdy tříletý a nyní bývalý profesor. Žije v Itálii, píše knihy a našel moje jméno na internetových stránkách Gymnázia v Kutné Hoře. Napsal do školy: „Je to ten samý Tommy Graumann, který žil s mou rodinou?“ Samozřejmě, že jsem to byl já, a jsem velice rád, že mě našel. Nakonec jsem se zkontaktoval i s Claire. Také jsem hledal Převorství a zjistil jsem, že bylo přestavěno na byty. Před několika lety se konalo setkání dětí, které tehdy v Převorství bydlely. Nakonec se jich tam sešlo dvacet. Já jsem o tomto setkání nevěděl.

Jelikož se slečna Mary Corson, učitelka v *Tabitha school* v Jaffě, během války nemohla vrátit do Palestiny, nabídla, že si k sobě vezme dvě dívky z Československa. Vybrala si dvě sestry z Prahy. Na poslední chvíli se s nimi ale jejich rodiče nedokázali rozloučit a Skotská nadace požádala Mary, jestli by si nevzala dva chlapce. Odpověděla, že neví, jestli dva chlapce zvládne, a že to na jeden měsíc zkusí. Po měsíci to prodloužila a pak zase. Tohle byl můj domov dalších 18 let a dodnes jsem s touto rodinou v kontaktu.

Posadili mne do vlaku, který jel do Connelu. Další český chlapec, Tom Schlesinger, byl také v tomto vlaku, ale potkali jsme se, až když jsme vystoupili v Connelu. Tom a jeho matka opustili Československo už před válkou, jeho otec, právník, nemohl odjet. Tomova matka pracovala jako číšnice, ale nemohla uživit sebe i svého syna. Slečna Corsonová, její sestra, švagr a bratranec na nás čekali na nádraží. Velice vřele nás přivítali a pak jsme šli asi 5 minut domů.

Před začátkem války Mary Corsonová učila ekonomiku v misijní škole v Jaffě. Školu řídila Skotská misie pro Židy, ale většina žáků byli Arabové. Během dvacátých a třicátých let byly v Jaffě a Tel Avivu často boje a škola byla zavřená. Vrátila se do Anglie, a když uslyšela o možnosti pomoci židovským uprchlíkům, ihned jí využila. Naučil jsem se od ní mnoho o Palestině a židovské domovině. Také nás naučila plést ponožky, vařit a každý den nám četla z Bible a modlila se před jídlem.

Brzy po našem příjezdu do Connelu se museli jít všichni cizinci zaregistrovat na policii a také získat povolení, pokud by chtěli změnit adresu. Němci a Rakušané byli posláni na ostrov Man.

Hned po začátku války bylo nutno udělat několik bezpečnostních opatření. Do oken byly vsazeny sítky, aby sklo nikoho nezranilo, když se okno rozbije kvůli bombardování.

Okna byla pečlivě zakryta, aby nebylo vidět, že se svítí. Světla na autech se ztlumila. Na všech polích byly postaveny tyče, aby se zabránilo přistání nepřátelských letadel. Naučili jsme se používat plynové masky a byly zbudovány úkryty před nálety. Když byla jižní Anglie bombardována, mnoho dětí bylo evakuováno do Skotska. Rodilí Skotové se k nim chovali stejně jako k nám cizincům.

Connel Ferry byla malá vesnice, kde bylo asi 200 většinou velký rodinných domů s velkými zahradami. Jmenuje se Connel Ferry (ferry v češtině znamená přívoz, trajekt), protože než se tu asi před 100 lety kvůli kolejím postavil most, byl tu přívoz. Vesnice měla tři hotely, dva obchody s potravinami, řeznictví, poštu, radnici, dva protestantské kostely a jeden malý katolický. Na východ od domu slečny Corsonové byla *Achalevelská státní škola*. Měla dvě místnosti. V jedné byla školka a do druhé chodili žáci od první do páté třídy. Chodil jsem do třetí třídy a během prvního školního roku jsem se naučil trochu anglicky. O přestávkách jsme si hráli s ostatními dětmi z vesnice a já jsem se naučil víc angličtiny při hrách než v hodinách.

Tom i já jsme chodili do *Achalevelské státní školy* do páté třídy a pak jsme museli udělat test, díky kterému jsme mohli jít na střední školu. Tom začal chodit do České státní školy v Shropshire a já jsem se dostal na střední školu v Obanu. Oban bylo městečko se 7000 obyvateli a bylo to velké zemědělské centrum té oblasti. Mnoho studentů pocházelo z blízkých ostrovů a hor. Pro mnohé z nich byla angličtina druhým jazykem, doma mluvili gaelsky. V celé škole bylo asi 1000 žáků. Když válka skončila, několik učitelů, kteří sloužili v armádě, se vrátilo. Tím se zvýšil i počet sportovních aktivit. Kromě fotbalu jsme začali hrát basketbal, shinty (tento sport se hraje ve Skotsku a Irsku a vypadá trochu jako hokej na hřišti) a kriket. Několik učitelů, kteří se vrátili, učilo přírodní vědy. Jednou nás jeden z nich učil, nahrazoval našeho stálého profesora, který byl nemocný. Několik mých spolužáků naplnili zkumavku práskacími kuličkami, uzavřeli ji a dali pod ní hořák. Všichni jsme si lehli pod lavice a čekali na výbuch. Učitel přišel do třídy, když zkumavka vybuchla. Přepadl přes lavici a byl velice rozrušený. Musel odjet do nemocnice. Během války byl zraněn a náš výbuch mu to připomněl. Když jsem chodil do školy v Obanu, většinou jsem jezdil na kole. Měl jsem pocit, že tvrdě pracuji, ale přesto moje známky nebyly moc dobré. Každé odpoledne jsem hrál fotbal.

Do naší vesnice přijela vojenská jednotka, aby zde postavila ubytovací prostory pro rodiny vojáků a plovoucí dok v zálivu poblíž Dunstaffanageského hradu (asi 3 míle od Connelu). Jejich velící důstojník obcházel domy a hledal místa, kam by ubytoval vojáky. Tak s námi nějaký čas bydleli čtyři mladí muži. Každý den brzo ráno pro ně přijížděl nákladák, vzal je do Dunbegu a zase je večer přivezl. Když dokončili stavbu své základny, byla větší než Connel. Jeden z mužů, kteří u nás bydleli, byl čerstvě ženatý a požádal slečnu Corsonovou, jestli by s námi se svou ženou nemohli bydlet. Asi rok s námi tento mladý pár žil.

Během války jezdil nepravidelně autobus z Connelu do Obanu. Když jsme chtěli jít v Obanu do kina, museli jsme jít pět mil pěšky domů. Jezdili jsme tam málokdy, ale jednou jsme byli na filmu, na který nikdy nezapomenu. Děj se odehrával v jižní Africe a byl o holčičce, která se dostala do internátní školy. Její otec byl významný vojenský úředník, a tak se k ní ve škole všichni chovali pěkně. Měla krásný pokoj a hezké oblečení. Když se do školy doneslo, že její otec byl zabit, život se jí změnil. Musela se odstěhovat ze svého krásného pokoje, vzali jí pěkné oblečení a musela spát v podkroví se služebnictvem. Když jsem se několik let na to dozvěděl, že všichni moji nejbližší příbuzní byli zabiti, vzpomněl jsem si na tento film a přemýšlel, co by se asi stalo mně.

Během války jsem byl v kontaktu se sestřenicí Pauli Cantorovou. Se svým bratrem emigrovala do Londýna. Vystudovala pedagogickou školu a stala se učitelkou v severním Londýně. Minimálně jednou mě navštívila v Connelu, a jelikož byla v kontaktu s ostatními příbuznými, mohl jsem se později setkat s těmi, co přežili válku. Strýc Otto Flatter přijel do Anglie v roce 1938 se svou ženou, která tam koncertovala. Domů se už nevrátili a zažádali o azyl ve Velké Británii. Jelikož měli rakouské pasy, byli přesunuti na ostrov Man. Můj strýc byl umělec a brzy dostal práci na ministerstvu informací, kde maloval válečné plakáty. Během války také restauroval staré obrazy.

Strýc Béda pracoval s prezidentem Benešem a jeho vládou v exilu v Londýně. Strávil jsem s ním jedny prázdniny v roce 1941, když mi bylo 10 let. Žil v jednopokojovém bytě se svou přítelkyní (jeho žena a dvě děti žili v Československu, ale v roce 1944 byli posláni do Osvětimi a zemřeli). Naučil mne sbírat známky a vzal mne do obchodu se známkami, který byl jen kousek od jeho bytu. Od té doby sbírám známky, ale nemám na to mnoho času. Každý večer jsem šel spát ke kamarádovi mého strýce, který měl větší byt, ale většinu nocí zněly

sirény a tak jsme museli jít spát do stanic podzemní dráhy. Na konci války se doktor Beneš se svou vládou vrátili do Československa a stali se oficiálními vůdci země. Strýc Béda si změnil jméno na Jan Horský. Když se vrátil do Čech, zjistil, že jeho žena a děti jsou mrtví. Oženil se s tetou Marií, vdovou po českém vojákově, který sloužil během války v Británii. Díky své dobré znalosti angličtiny se mohla stát překladatelkou. Se strýcem Bédou měla dvě děti – Honzu, který žije v Praze a pracuje pro Českou televizi a Michaele, který žije ve Vídni a je zubař. Spolu s dalšími z Benešovy vlády byl strýc odsouzen na devět let do vězení, ale byl brzy propuštěn kvůli srdeční nemoci. Zemřel krátce po svém propuštění.

Když se strýc dostal zpátky do Československa, napsal mi, že všichni z mé rodiny zahynuli. Moje matka s bratrem zemřeli v koncentračním táboře v Sobiboru, můj nevlastní otec v Majdanku a vlastní otec pravděpodobně spáchal sebevraždu. Rozhodl jsem se, že se do Československa nevrátím a zůstal jsem ve Skotsku, který byl mým domovem celkem 18 let.

Po válce Thomas Graumann dokončil střední školu, prošel výcvikem pro zdravotní sestry a vystudoval biblickou školu. Osm let pracoval jako misionář na Filipínách, kde potkal svou ženu Carolin a kde se také vzali. Společně se pak přestěhovali do Spojených států, kde vychovali čtyři děti, dvě adoptované a dvě svoje. Od roku 1993 žijí částečně v Americe a částečně v České republice, kde oba učí angličtinu a Thomas pořádá přednášky nejen pro školy o Nicholasi Wintonovi. S panem Wintonem se Thomas setkal v roce 2007 v Praze na premiéře filmu *Síla lidskosti* a znovu v Londýně při 70. výročí dětských transportů v roce 2009.

3. Mýty kolem Nicholase Wintona

O příběhu osmi transportů, které zorganizovali N. Winton a T. Chadwick, se veřejnost dozvěděla až v roce 1988. Nicholas se svou manželkou Gretou vyklízeli půdu a našli Wintonovu knihu s fotkami dětí, seznamy a novinovými články. Příběhu se okamžitě chopily noviny i televize a o Wintona začal být veliký zájem. Ovšem pouze málo novinářů a reportérů se snažilo dohledat všechna fakta. Už od 80. let proto kolem Nicholase Wintona vzniká mnoho mýtů a nepřesných představ. Nejčastějšími jsou:

- nepřesný počet zachráněných dětí
- mýtus o devátém transportu
- Winton jako britský Schindler
- nepřesná data transportů a o Wintonově pobytu v Praze,
- Winton jako osamělý hrdina
- vymyšlené rozhovory s Wintonem a další.

3.1 Nepřesný počet zachráněných dětí

V mnoha člancích se objevuje počet zachráněných dětí 664. Není zřejmě možné dopátrat se vzniku této chyby. Počty dětí v jednotlivých transportech jsou známé a dostupné dnes už i na internetu. Pravděpodobně se to v jednom článku takto objevilo a ostatní to převzali. Podle oficiálních a historicky ověřených zdrojů bylo zachráněno 669 dětí. Počet 664 uvádí například Glenda Cooperová ve svém článku *Children of Holocaust return to give thanks to Britain's forgotten Schindler*⁶⁶, Susan Piznerová v *Winton's Wartime Gesture*⁶⁷ a Justin Huggler v článku s názvem *How „Britain's Schindler“ saved 664 children from Nazis*⁶⁸. Někteří autoři tvrdí, že všechny zachráněné děti byly Židé. Je pravda, že většina z nich opravdu byla židovského původu, ale cíl Wintona nebylo zachránit primárně židovské děti, ale ohrožené děti jakékoliv rasy či vyznání. V transportech cestovali také potomci politických vězňů (z oblasti Sudet, Německa nebo Rakouska).

⁶⁶ Cooper, Glenda. *Children of Holocaust return to give thanks to Britain's forgotten Schindler*. *The Independent*. 1998, č. 20. s. 5.

⁶⁷ Poizner, Susan. *Winton's Wartime Gesture*. *The Jerusalem Report*. 1998, roč. 58, s. 34.

⁶⁸ Huggler, Justin. *How 'Britain's Schindler' saved 664 children from Nazis*. *The Independent*. 2001, roč. 23, s. 17.

3.2 Devátý transport

Mýtus o devátém transportu převažuje v článcích neodborných novin a časopisů, které se snaží najít senzaci, která by se prodávala. Devátý transport měl 1. září 1939 odvézt 250 dětí.

Ve stejný den ale Německo obsadilo Polsko a začala druhá světová válka. S největší pravděpodobností děti do vlaku ani nenastoupily. Někteří novináři však tvrdí, že vlak odjel a nikdo o něm ani dětech už neslyšel. Tak to například tvrdí Amelia Hillová:

„Devátý vlak odjel z Prahy 3. září 1939 v den, kdy Británie vstoupila do války. 'Po několika hodinách od tohoto oznámení vlak zmizel' říká Winton. 'O žádném z 250 dětí ve vlaku jsme už nikdy neslyšeli. 250 rodiny čekalo na nádraží v Liverpoolské ulici zbytečně ...'“⁶⁹

Nejen že to není historicky pravdivé, ale také uvádí špatné datum plánovaného odjezdu. Poslední vlak byl připraven 1. září ne, 3. Prakticky to samé píše Olga Craigová ve svém článku *If only I'd saved more*⁷⁰. Navíc obě dvě autorky uvádí nesprávný počet zachráněných dětí. Hillová píše o 664 a Craigová dokonce o 700. O devátém transportu jsem mluvila i s panem Graumannem. Sám slyšel o příbězích, které se kolem posledního odjezdu nahromadily, a je přesvědčen, že nejsou pravdivé. Před každým transportem bylo na nádraží několik pracovníků BCRC, kteří rozdávali cedulky dětem a podávali informace rodičům. Je téměř jisté, že 1. září tomu nebylo jinak. Tito pracovníci jistě o celé situaci věděli a museli bohužel poslat rodiny i s dětmi domů.

3.3 Britský Schindler

Mezi novináři je velice oblíbené označení Wintona jako britského Schindlera. Prostudovala jsem 18 britských a amerických novinových a časopisových článků a v naprosté většině je toto označení použito. Oscar Schindler byl německý obchodník, který ve svých továrnách zaměstnával židovské dělníky. Tyto dělníci byli v jeho továrně v relativním bezpečí a díky jeho pomoci jich asi 1100 uniklo smrti v koncentračních táborech. Jak Schindler, tak Winton zachránili mnoho lidských životů, ale to je snad jediné, co měli společného. Winton byl mladý makléř, který se k záchranné akci dostal náhodou. Schindler byl ambiciózní obchodník, který zpočátku sledoval zejména zájmy svého podniku. Oba dva v posledních

⁶⁹ Hill, Amelia. Call to honour UK's Schindler: Nicholas Winton saved 664 children from the Nazis, then he was forgotten. *The Observer*. 2000, roč. 17, s. 7.

⁷⁰ Craig, Olga. If only I'd saved more. *Sunday Telegraph*. 2007, s. 24.

letech proslavila media. Možná i díky tomu vzniklo spojení britský Schindler, není však příliš výstižné. Toto spojení používá už zmíněná Glenda Cooperová, Andrew Billen⁷¹, Rosa Princeová⁷² nebo Joanne Lauciusová⁷³ a mnozí další.

3.4 Nepřesná data

Častou chybou jsou data jednotlivých transportů a termíny pobytu Nicholase Wintona v Praze. Mináčův film *Všichni moji blízcí* naznačuje, že Winton byl v Praze po celou dobu transportů. Justin Huggler zase uvádí, že Winton působil v Praze během zimy v roce 1938⁷⁴, několik článků uvádí datum posledního transportu 3. září 1939⁷⁵.

3.5 Samostatná práce

Druhý největší mýtus okolo Wintona hned za ztraceným devátým transportem je tvrzení, že Winton všechny akce zorganizoval sám a sám sehnal peníze. K tomu se také váže výrok, na který jsem narazila a který téměř jistě Winton neřekl (minimálně ne v tomto přesném znění):

(Winton komentuje chvíli po příjezdu dětí na londýnské nádraží) „*V duchu jsem se radoval jako u fotbalového zápasu, ale na pohled jsem byl klidný a tichý. Věděl jsem, že za každé jednotlivé dítě zde na nádraží jsou v Československu uvězněny stovky. Věděl jsem to, protože jsem organizoval celou emigraci zcela sám. Nebyl jsem schopný je všechny přivést v tak krátkém čase*“⁷⁶

Je možné, že Winton opravdu poskytl rozhovor reportérovi z *Observeru*, ale pokud by řekl přesně toto, protičeřil by si v mnoha jiných rozhovorech. Winton několikrát v televizních pořadech zmiňuje své spolupracovníky, zejména Warrinerovou a Chadwicka a nikdy netvrdil, že celou akci zvládl sám. Také nesháněl peníze pouze on (ačkoliv našel mnoho prostředků).

⁷¹ Billen, Andrew. The bloody-minded hero who became our Schindler. *Evening Standard*. 2001, s. 27.

⁷² Prince, Rosa. New Year Honours: Brit Schindler is a shy hero. *The Daily Mirror*. 2002, s. 31.

⁷³ Laucius, Joanne. How I was saved from the Nazis: Canadian journalist Joe Schlesinger, who wa one of 669 children saved by "Britain's Schindler". *The Ottawa Citizen*. 2002, s. 3.

⁷⁴ Huggler, Justin. How 'Britain's Schindler' saved 664 children from Nazis. *The Independent*. 2001, roč. 23, s. 17.

⁷⁵ Craig, Olga. If only I'd saved more. *Sunday Telegraph*. 2007, s. 24.

Poizner, Susan. Winton's Wartime Gesture. *The Jerusalem Report*. 1998, roč. 58, s. 34.

⁷⁶ Hill, Amelia. Call to honour UK's Schindler: Nicholas Winton saved 664 children from the Nazis, then he was forgotten. *The Observer*. 2000, roč. 17, s. 7.

BCRC a Warrinerová mu přispěli minimálně na jeden z jeho transportů. O finanční situaci Wintonovy akce píše chybně Douglas Davis ve svém článku *Britain's Oskar Schindler honored for, and by, those he rescued*⁷⁷ nebo Justin Huggler⁷⁸.

⁷⁷ Davis, Douglas. Britain's "Oskar Schindler" honored for, and by, those he rescued. *Jerusalem Post*. s. 6.

⁷⁸ Huggler, Justin. How 'Britain's Schindler' saved 664 children from Nazis. *The Independent*. 2001, roč. 23, s. 17.

Závěr

Cílem této práce bylo zjistit, jestli současná média popisují postavu Nicholase Wintona pravdivě a objektivně. Než jsem tuto práci začala psát, přečetla jsem mnoho novinových článků a shlédla několik dokumentárních filmů o dětských transportech a samotném siru Wintonovi. Objevovaly se v nich výrazy jako „Britský Schindler“, „sám zachránil stovky dětí“, „jako jediný vytušil nebezpečí Německa“ a podobné. Není pochyb o tom, že Nicholas Winton je výjimečný člověk. Prakticky celý svůj život zasvětil práci pro nějakým způsobem handicapované lidi. Ať už to byly děti, kterým hrozilo nebezpečí, nebo lidé v domovech pro seniory. Nelze ho však nazývat britským Schindlerem, protože příběhy obou mužů se velice liší. Jediné, co je spojuje, je záchrana mnoha lidských životů.

Není také pravda, že by Winton jako jediný vytušil blížící se nacistické nebezpečí. Když pomineme vzrůst antisemitismu po nástupu Hitlera k moci, vyhlášení Norimberských zákonů v roce 1935 a následující nacistická politika naznačovaly tolik, že obyvatelé Československa a zejména Židé mohli tušit směr Hitlerova postupu. Jestli tomu tak nebylo před rokem 1938, tak anšlus Rakouska a obsazení Sudet byly jasným znamením. Vnitrozemí Československa se plnilo uprchlíky a dlouho předtím než do Čech přijel Winton, fungovaly organizace, které pomáhaly lidem emigrovat.

Jedna z informací, která o Wintonovi koluje nejčastěji, je, že sám zachránil stovky dětí. Není pochyb o tom, že na tom měl veliký podíl. Chladným manažerským rozumem organizoval v Anglii hledání rodin pro prchající děti, ale kdyby na české straně neměl pomocníky, mnoho dětí by nepřijelo. Je škoda, že jména Doreen Warrinerové, která mimo jiné pomohla uprchnout tisícům dospělých lidí a rodin, a Trevora Chadwicka nejsou známá téměř vůbec. Dovolila bych se tvrdit, že jejich zásluha na transportech byla stejně veliká jako zásluha Nicholase Wintona.

Sám Winton se několikrát snažil opravit chyby, které se objevují v médiích. Nikdy neprohlásil, že by to celé dokázal sám. V rozhovorech se zmiňuje jak o Warrinerové tak o Chadwickovi i o dalších dobrovolnících. Bylo by však velice těžké opravovat každého reportéra a každého spisovatele, který napíše nějaký blud. Senzační zpráva o „člověku, který sám bez pomoci a ze svých prostředků zachránil stovky dětí“ se nakonec prodává mnohem lépe než článek o několika lidech, kteří zorganizovali transporty dětí.

Nicholas Winton za své zásluhy získal v roce 1998 Řád T. G. Masaryka od prezidenta Václava Havla, v roce 2002 byl anglickou královnou Alžbětou II. povýšen do šlechtického stavu a dvakrát byl navržen na Nobelovu cenu míru.

Seznam použité literatury

Články

- Billen, Andrew. The bloody-minded hero who became our Schindler. *Evening Standard*. 2001. ISSN 0307-2088
- Cooper, Glenda. Children of Holocaust return to give thanks to Britain's forgotten Schindler. *The Independent*. 1998, č. 20. ISSN 09519467
- Craig, Olga. If only I'd saved more. *Sunday Telegraph*. 2007. ISSN 03071235.
- Davis, Douglas. Britain's "Oscar Schindler" honored for, and by, those he rescued. *Jerusalem Post*. ISSN 0021-597X
- Geyer, Michael. Virtue in Despair: A Family History from the days of the Kindertransports. *History and Memory*. 2005, roč. 17, č. 2. ISSN 1527-1994
- Hill, Amelia. Call to honour UK's Schindler: Nicholas Winton saved 664 children from the Nazis, then he was forgotten. *The Observer*. 2000, roč. 17. ISSN 00297712.
- Huggler, Justin. How 'Britain's Schindler' saved 664 children from Nazis. *The Independent*. 2001, roč. 23. ISSN 09519467
- Kohn, Paul. The rescued children. *Jerusalem Post*. 1988, roč. 57. ISSN 0021-597X
- Laucius, Joanne. How I was saved from the Nazis: Canadian journalist Joe Schlesinger, who was one of 669 children saved by "Britain's Schindler". *The Ottawa Citizen*. 2002. ISSN 0839-3222
- Poizner, Susan. Winton's Wartime Gesture. *The Jerusalem Report*. 1998, roč. 58. ISSN 07926049
- Prince, Rosa. New Year Honours: Brit Schindler is a shy hero. *The Daily Mirror*. 2002

Monografie

- Čapková, K. Frankl, M. *Nejisté útočiště*. Praha: Paseka, 2008. 424 s. ISBN 978-80-7185-840-9
- *Židovská menšina v Československu ve třicátých letech*. Praha: Židovské muzeum Praha, 2004. 248 s. ISBN 80-85608-94-4

- Gershon, K. *We came as children*. 1. vydání. Londýn: Papermac, 1966. 178 s. ISBN 0-344-48611-0
- Gissing, V. Emanuel, M. *Nicholas Winton a zachráněná generace*. Přeložila Alena Maxová. 1.vydání. Praha: X-Egem, 2002. 208 s. ISBN 80-7199-063-9
- Chadwick, W.R. *The Rescue of the prague refugees 1938/39*. 1.vydání. Leicester: Matador, 2010. 160 s. ISBN 978-1848765-047
- Mináč, M. *Loterie života Nicholase Wintona*. 1.vydání. Praha: W.I.P., 2005. 253 s. ISBN 80-239-4181-X
- Mináč, Matěj, Tulis, Zdeněk. *Nickyho rodina: největší rodina na světě*. 1.vydání. České Budějovice: Spolek Nicholase Wintona a W.I.P., s.r.o., 2011. 235 s. ISBN 978-80-260-0944-3

Internetové zdroje

- Frankl, Michal. Druhá republika a židovští uprchlíci. *Holocaust.cz* [online]. 7. 8. 2011 [cit. 2012-06-11]. Dostupné z:
http://www.holocaust.cz/cz2/resources/texts/druha_republika_uprchlici
- Gaskell, Richard. BCRC/CRTF - ORIGINS OF THE TRUST. *CAST*. [online]. Dostupné z:
http://webpace.webring.com/people/fc/czechandslovakthings/WW2_crtf_origins.htm, [cit. 2012-06-11]

Filmové dokumenty

- Nickyho rodina, režie Matej Mináč, Česká republika, Slovensko, 2011
- Síla lidskosti, režie Matej Mináč, Česká republika, Slovensko, 2002
- Všichni moje blízcí, režie Matej Mináč, Česká republika, Slovensko, Polsko, 1999

Přílohy

Příloha č. 1 Seznam zaměstnanců BCRC⁷⁹

<u>Individual Hospitality:</u>	
Miss Thornycroft	£3.10.0.
Miss Sherwell (Typist) ...	£2.10.0.
<u>Group Hospitality:</u>	
Mrs. Cunnington	£4.0.0.
Miss Murrell (Typist) ...	£3.0.0.
<u>Registration and Case Work</u>	
Miss Hermann	£3.10.0.
Mr. Grocven	£3.0.0.
<u>Information and Permits</u>	
Mrs. Goldstein (Information)	£4.0.0.
Miss Donnabog (Typist) ...	£2.10.0.
Mrs. Duxbann " ...	£2.10.0.
Mrs. Rae (Permits)	£4.0.0.
Mrs. Adam "	£3.10.0.
Mrs. Page	3. 10. 0
<u>General Office</u>	
Mrs. Richards (Typist) ...	£3.0.0.
Miss Steel " ...	£2.5.0.
Junior	£2.0.0.
Office Girl	£1.4.0.
<u>Finance</u>	
Miss Wilson (Assistant Book-keeper)	<u>£3.10.0.</u>
	£51.9.0.
Plus Executive Officer, Miss Acland Allen at £400 per annum (paid from a special fund) and the Representative in Prague, Miss Warriner at £400 per annum.	
The Hon. Treasurer reported that there are 29 voluntary workers to 17 paid.	

⁷⁹ Zdroj: Staff list. [online]. [cit. 2012-06-20]. Dostupné z http://webspaces.webring.com/people/fc/czechandslovakthings/images/Documents/BCRCstaff_Jan39.jpg

Příloha č. 2 Nicholas Winton 12. leden 1939⁸⁰

Příloha č. 3 Nicholas Winton⁸¹

⁸⁰ Zdroj: Nicholas Winton. [online]. [cit. 2012-06-20]. Dostupné z: <http://foto.osobnosti.cz/nicholas-winton-270682>.

⁸¹ Zdroj: Nicholas Winton. [online]. [cit. 2012-06-20]. Dostupné z: <http://foto.osobnosti.cz/nicholas-winton-270686>.

Příloha č. 4 Seznam dětí včetně Thomase Graumanna⁸²

CHRISTIAN NAME	SER. NO.	BIRTH-DATE	CHILD'S PRESENT ADDRESS	GUARANTOR'S NAME AND ADDRESS	RE-EMIGRATION LIABILITY	REMARKS
HOOCHBERG Thomas Graumann	1830	28. 1. 31	With guarantors	Scottish Christian Council, 28 Stafford Street, Edinburgh, Scotland.	Scottish Christian Council.	
HOENIG Mita	5582	23. 2. 27	c/o Mr. Curtis, Hurst Court, nr. Hastings, Sussex.	William Hope-Jones, Eton College, Windsor.	Deposit	
HOFFER Marianne	6119	6. 1. 25	With guarantor	Mrs. M. Brown, 152 Broadhurst Gdns. N.W.6.	Bank guarantee	
HOFFMANN Eva Lieselotte	8118	22. 2. 26	Farringtons School, Chislehurst, Kent.	Mrs. Elsa B. Parker, Baldernock, Milngavie, Stirlingshire, Scotland.	Bank guarantee	At Farringtons School, Chislehurst.
HOLZINGER Herbert	1822	1. 3. 26	c/o Mr. R. A. Overton, Rugby Committee, The Green, Hilton.	Czech Section	Czech Section	15/- weekly maintenance since 1.10.39.
HOLZINGER Johanna	5879	21.10.29	84 Birmingham Road, Wolverhampton.	Czech Section	Czech Section	15/- weekly as above.
HOENIG Aretta	5847	29. 4. 31	100 Park Road, Chislehurst, Kent.	D. Baddiel, 139 Redhenge Rd., Gateshead.	Personal guarantee	Parents:- (C.T. 577) Guarantor refers maintenance for parents two children to live with them
HOENIG Hedwig	5848	19. 5. 36	100 Park Road, Chislehurst, Kent.	Chaim Smuel Lopian, 22 Claremont Place, Gateshead, 8.	Personal guarantee	
HOENIG Walter	1828	7.11.32	100 Park Road, Chislehurst, Kent.	Leonti Suffrin, 137 Keatery Rd. Gateshead.	Personal guarantee	
HOENIG Eduard	1829	30. 9. 29	100 Park Road, Chislehurst, Kent.	Judah Woolf SEGAL, 15 Cromwell Terrace, Gateshead on Tyne.	Personal guarantee	
HOFMNER Hans Georg	12407	20.12.25	100 Park Road, Chislehurst, Kent.	Movement.	Czech Section	
HOFMNER Robert	1845	27. 6. 30	100 Park Road, Chislehurst, Kent.	Movement	Czech Section	
HYBS Zdenek	1831	12. 4. 27	100 Park Road, Chislehurst, Kent.	Mrs. A. A. Grainger, 2 Twiston Road, Highgate Road, N.W.5.	Deposit	Guarantee Graham Under, Kitcher Hyde - C.T. 8659
ISRAEL Hans Gunther	12434	21. 3. 25	100 Park Road, Chislehurst, Kent.	Movement.	Czech Section	

⁸² Zdroj: List of children. [online]. [cit. 2012-06-20]. Dostupné zhttp://www.herefordstarlab.co.uk/NGW/WintonsList/index.htm.

Příloha č. 5 Thomas Graumann⁸³

⁸³ Zdroj: soukromé foto pana Thomase Graumanna.

Příloha č. 6 Pas Thomase Graumanna⁸⁴

THIS DOCUMENT REQUIRES NO VISA.

PERSONAL PARTICULARS.

Name ~~HOCHBERG~~ **GRAUHANN** *Thomas Herman*

Sex *MALE* Date of Birth *29/1/1931*

Place *JEŠANY, MORAVIA*

Full Names and Address of Parents
HOCHBERG Julius & Frances
Tiány near Brno

BRITISH COMMITTEE FOR CHILDREN

⁸⁴ Zdroj: soukromé foto pana Thomase Graumanna.